

ЎЗБЕК ИСТОН АДАБИЁТИ ВА САЊЪАТИ

БУТУН ДУЊЕ ПРОПЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗИ

ЎЗБЕК ИСТОН ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ ВА ЎЗБЕК ИСТОН ССР МАДАНИЙТ МИНИСТРЛИГИНИНГ ОРГАНИ

ГАЗЕТА 1956 ЙИЛ 4 ЯНВАРДАН ЧИҚА БОШЛАГАН

1984 28 СЕНТЯБРЬ № 39 (2779) ЖУМА

ХАЁТ ҲАҚИҚАТИНИ, СОЦИАЛИЗМНИНГ ЮКСАК ИДЕАЛЛАРИНИ ҚАРОР ТОПТИРАЙЛИК

АСР БИЛАН ҲАМНАФАС БЎЛАЙЛИК

СССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ ПРАВЛЕНИЕСНИНГ ЮБИЛЕЙ ПЛЕНУМИ

Бундан ярим аср илгари мамлакатимизнинг сўз устасларини бирлаштирган совет ёзувчиларининг биринчи съезди Ватан маданияти тарихига шодлиқ саҳифа бўлиб қўшилди. Улар ягона оила туйғулари билан жипслашиб, улғур мақсад ва ваифалардан илҳомланиб, эндиликда социалистик Ватан халқларининг 78 тилида замонамиз буюк зафарларининг йилномасини яратмоқдалар.

Ана шу ижодий ташкилотнинг 25 сентябрь кунин Москвада бўлиб ўтган юбилей пленуми СССР Ёзувчилар союзининг эллик йиллигига бағишланди. Кўпмиллатли совет адабиётининг, барча ижодий соҳаларнинг вакиллари Катта Кремли саройида тўпланишди. Бу ерда чет эллардан келган меҳмонлар — Европа, Америка, Осиё ва Африкадаги 33 мамлакатнинг сўз устаслари, бир қанча халқаро ва миллий адабий ташкилотларнинг раҳбарлари ҳозир бўлдilar.

Юбилей пленумининг қатнашчилари К. У. Черненко, Г. А. Алиев, В. И. Воронников, М. С. Горбачев, В. В. Гришин, М. С. Соломенцев, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, П. Н. Демичев, В. И. Долгих, Б. И. Пономарев, В. М. Чебриков, М. В. Замiatин, И. В. Капитонов, Е. К. Лигачев ўртоқларини ўринларидан турсин, гулдурс давомли қарсаклар билан кутиб олдilar.

Президиумда КПСС Марказий Комитетининг бўлим мудирлари, бир қанча министрилик ва идораларнинг раҳбарлари, СССР Ёзувчилар союзининг правлениесининг секретарлари, совет ёзувчилари биринчи Бутуниттифок съездининг делегатлари, ижодий соҳалар ва СССР Фанлар академиясининг вакиллари ҳам ўтирибдilar.

Пленумини СССР Ёзувчилар союзининг правлениесининг биринчи секретари Г. Марков очди. У мамлакат бадий зиёдилари номидан ўртоқ К. У. Черненко Ватанининг олий мукофоти — Ленин ордени ҳамда ўтинчи «Уроқ ва Болға» олтин медали билан самимий табрикланди.

Ўртоқ К. У. Черненко бошчилигидаги КПСС Марказий Комитетининг Сиёсий бюроси баланд рух билан фахрий президиумга сайланди.

КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари, СССР Олий Совети Президиумининг Раиси К. У. Черненкога сўз берилди. Пленум қатнашчилари Константин Устиновични узок давом этган гулдурс қарсаклар билан табриклайдilar.

Давомин иккинчи бетда

Суратда: мукофотини топтириш пайти.

ТАСС — ҒАТАГ телефотоси

СССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ ПРАВЛЕНИЕСНИНГ 1984 ЙИЛ 25 СЕНТЯБРДАГИ ЮБИЛЕЙ ПЛЕНУМИДА ЎРТОҚ К. У. ЧЕРНЕНКО НУТҚИ

Азиз ўртоқлар! Сизларнинг пленумингизга совет маданияти тарихидаги жуда муҳим воқеа — СССР Ёзувчилари биринчи Бутуниттифок съезидан эллик йиллигига бағишланди. Биз бутун Улуғ Октябр туйғулари билан шод бўлиб қўйилган Совет адабиёти босиб ўтган йўлга фахр билан назар ташлаймиз. XX асрнинг революцион ўзгаришлари бу адабиётда ўзининг яққол ифодасини топган. (Қарсаклар.)

Бу адабиёт — халқ билан, партия, мамлакат билан ҳамнафас бўлиб яшаётган адабиётдир. Унинг саҳифаларида Ленин ва сафдошларининг, Граждандар уруши ва биринчи беш йилликлар қаҳрамонларининг, Улуғ Ватан уруши ўлмас жангчиларининг улғур сиймоли бутун борлиқда намоён бўлди. Бу — марказида меҳнат аҳли ва меҳнат қўйиладиган инсон, синчков, изланувчи, фаол, актив социализм курувчиси тугаб адабиётдир. Бу — ўз замондошини, унинг бутун мураккаб ички дунёсини ва маънавий изланишларини, унинг қувончлари ва ташвишларини, ҳақиқат ва адолатни йиллашларини тўғри тасвирлай оладиган адабиётдир.

Горький ва Маяковский, Фадеев ва Шолохов ажойиб тарзда бошлаб берган ишнин бугунги кунда бизнинг кўп миллатли адабиётимизда актив ва самарали ишлаётган ёзувчилар билан шондор давом эттирмоқдалар. (Қарсаклар.)

Мен бунда номларини айтиб ўтирмайман, албатта. Бир нарсани қайд этиб ўтаман: кейинги йилларда адабиётда пайдо бўлган янги, талант ва тирақ асарлар, совет китобхонасининг тўқинлаштиратган, ўйлашга ва баҳслашишга мажбур этаётган мавзулар — бизларнинг кўз ўнгимизда совет классикасига, қолаверса жаҳон классикасига ҳам шундай асарлар қўшилмоқдаки, бу асарлар асло эскирмай, ўз даври тўғрисида адолатли ҳаққоний сўзлаб беришнинг ниҳоятда аниқ далилидир.

Адабиёт ва умуман санъат муваффақиятларининг энг аниқ мезони — улар халқнинг гоъийи-маънавий қиёфасини шакллантиришга ўтказиладиган таъсирининг реал даражасидир, деб айтсам ҳақ қилмаган бўламан, деб ўйлайман. Шу жиҳатдан олганда совет адабиёти ҳақиқатан ҳам тенгсиздир. Бу адабиёт янги, социалистик цивилизациянинг маънавий бойлигини ўйда мужассамлаштирадиган. Шу бондан ҳам тарзда халқ ёзувчиларининг, барча санъат устасларининг одинаво меҳнатига шу қадар ҳурмат билан қарашмоқда. (Қарсаклар.)

Ўртоқлар, ёзувчилар биринчи съездининг йиллиги адабиётдаги ишларнинг аҳволи тўғрисидагина эмас, шу билан бирга умуман бадий ижодий проблемалари ҳақида, санъатнинг ҳаётимиздаги ўрни тўғрисида ҳам бўй-рост, муфассал гаплашиб олишни тақозо этади. Сизларда, совет санъати арбобларида шундай сўхбат учун эҳтиёж бор, деб ўйлайман. Бундан неча ўн йилларда китобхоналарнинг, томошабинларнинг, тингловчиларнинг — худда, бутун жамиятимиз манфадат эканлигини аминан. Бу сўхбатда мен ҳам иштирок этишни истаётганимни яширмайман. Табиийки, бадий ижодий проблемалар тўғрисида гаплашганда, уларнинг қандай қилиб ҳал этиш кераклиги тўғрисида сизларга кўрсатмалар ҳам бермоқчи эманман. Мен аввало, мазкур проблемаларнинг сиёсий жиҳатлари юзасидан фикрларимни билдиришни, ўз мулоҳазаларини баҳам кўришни, партия сиёсатининг бугунги кундаги тўз вазифалари тўғрисида, биз уларни

қандай тушуниб, қандай ҳаракат қилаётганимиз ҳақида сўзлаб беришни истардим.

Бадий ижодий проблемалари сиёсатдан ташқарида мавжуд эмас, бу биз учун аниқ-равшан ҳақиқатдир. Аммо маълумки, бу ҳақиқат ўз йўлини осонликча очгани йўқ. Унинг принциплал қарор, топишга ёзувчиларнинг биринчи съезди бебаҳо ҳисса қўшганлиги шун-шубҳасиздир.

Ана шу съездда адабиётнинг социалистик жамиятдаги вазифаси тўғрисида, унинг йнги инсонни тарбиялашдаги роли ҳақида, адибнинг граждандлик бурчи тўғрисида гап борган эди. Алексей Максимович Горький шу масалаларга кенг қўламада ленинча ёндашди. Унинг асосий фикри сиёсатнинг ёлғизлиги бўлса керак, албатта. Ёзувчи ўзига социализм бериб қўйган буюк ҳуқуқдан актив фойдаланишни ўрганиб олиши керак. Бу ҳуқуқ янги ҳаёт қурилишида бевоғота иштирок этиш, ўз умрини ишлаб олган барча қолоқ нарсаларнинг қатъий қанами бўлиш, ўз санъати билан чинакам инсонпарварликни, социализмнинг юксак идеалларини қарор топтириш ҳуқуқидир. Адабиётимиз, санъатимизнинг асосий бадий меҳнатидир бўлган социалистик реализмнинг сиёсий моҳияти аслида ана шундан иборатдир.

Биринчи съезд янги, социалистик йўналишдаги адабиётнинг қарор топиши жаҳонда бўрилиш босқичи бўлиб қолди. Бу босқич эса қуруқ жойда бошланғич қолмай, балки илгор рус адабиёти, Россиядаги барча халқларнинг демократик маданияти, жаҳон классик мероси пойдеворига қад қўтарди.

Горький съездга яқун ясаб, унга большевикларнинг галабаси деб баҳо берди. У сўзаси ҳақ эди: коммунистлар партияси билан Ленин башорат қилганидек, унинг ҳақиқатан ҳам эркин, меҳнат аҳли билан ошкора болган адабиёт бўлиб қолди, шунга ёрдам берди. Адибларини бирлаштиришнинг узок изланишлардан кейин топилган ва съездда мустақамланган ташкилий формасини бошлаб санъат устаслари ҳам қабул қилдилар. Бу форма замон синовидан ўтди.

Ленин биринчи съездининг аҳдаимиз бадий турмуш доираси билан чекланиб қолмади: бу съезд совет зиёдилари қарор топиши тарихида ҳам бир марра бўлиб қолди. Съезд делегатларининг ўчдан икки қисми ўз келиб чиқиши билан ишчилар ва деҳқонлардан иборат бўлганлигини эслаб қўринг. Бошқача қилиб айтганда, улар биринчи авлодга мансуб зиёдилар бўлишган эди. Бу факт янги зиёдилар бунёдга келиб, жамиятимизда муносиб ўринини олганликлари тўғрисида ҳар қандай сўзлан қўра яхшироқ далил бўлган эди.

Адиблар съезди Октябрдан кейин тарихи топган меҳнат билан маданиятнинг иттифоқини мустаҳкамлади. Шундай иттифок бўлмаса, ишчилар, деҳқонлар, зиёдиларнинг иттифоқи бўлмаса социализмни муваффақиятли равишда барпо этилишини мутлақо иложий йўқ. Ишчилар синфи шу иттифокнинг мустаҳкамловчи кучи бўлиб келди ва шундай бўлиб қолмоқда. Бу ярим аср муваддаида тўғри эди, зиёдилар маълумотли кишиларнинг энди тор қатлами бўлиб, адиб меҳнатига халқнинг қудретли қатлами бўлиб қолган бугунги кунда айниқса тўғридир. Зиёдиларнинг муштарак ишмигизга — СССРда барпо этилган социализмни тақомиллаштиришга қўшаётган ҳиссаси муттасил ортиб бораётган ҳозирги пайтда бу айниқса тўғридир.

Бу иш мураккаб эканлиги тушунарли. Бу иш энгил-такли билан, олдийгина ёндашувга тоқат қилмайди. Бунда ҳар қандай ишни ҳам пухта ўйлаб қил, деган нақд ўз-ўзидан эсга тушади. Дарҳақиқат айтиш шундай. Бугун биз ҳатто машиналардан ҳам

уларнинг ақлли бўлишини талаб қилмоқдамиз. Бу гарчи мажозий маънода бўлсада, у ҳозирги ишлаб чиқариш жараёнининг ўзига хос хусусиятини — унинг интеллектуал жиҳатдан тобора қучайиб бораётганлигини тўғри таъкидлайди. Биз халқ ҳўжалиги самарадорлигини оширишни, ишлаб чиқаришнинг интенсивлашсини қан қашфиётлари, инженерлик тафаккури ютуқларини жадал ўлаштириш билан гоёт чамбарчас боғлаётганлигимиз бежиз эмас-ку, ахир. Йқтинсодий тафаккурнинг ўзини қайта қуриш билан ҳам жуздал қалин боғламоқдамиз, албатта.

Умуман, ўртоқлар, партия, давлат, ҳўжалик ишларининг қайси бир соҳасини олиб қўрманг, биз ҳўкур билимларга, барча меҳнатқашларнинг юксак онглигига ва маданиятига, совет кишиларнинг авлодлари тўплаган гоёт катта маънавий, ижодий потенциалга таянмай, туриб, бирон соҳада ҳам олға томон муваффақиятли ҳаракат қила олмаймиз.

Давомин иккинчи бетда

СССР Олий Совети Президиумининг Фармони СССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИНИНГ ХАЛҚЛАР ДУСТЛИГИ ОРДЕНИ БИЛАН МУКОФОТЛАШ ТЎҒРИСИДА

Совет адабиётини ривожлантиришдаги хизматлари, совет ёзувчиларининг коммунистлик қурилишга катта ҳисса қўшганлиги учун ва ташкил этилганлигининг 50 йиллиги муносабати билан СССР Ёзувчилар союзини Халқлар дўстлиги ордени билан мукофотлашсин.

СССР Олий Совети Президиумининг Раиси К. ЧЕРНЕНКО СССР Олий Совети Президиумининг Секретари Т. МЕНТЕШАШВИЛИ Москва, Кремль 1984 йил 25 сентябрь

КПСС МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИГА, СССР ОЛИЙ СОВЕТИ ПРЕЗИДИУМИГА, СССР МИНИСТРАЛАР СОВЕТИГА СССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ ЮБИЛЕЙ ПЛЕНУМИ ҚАТНАШЧИЛАРИНИНГ ХАТИ

Биз, СССР Ёзувчилар союзини юбилей пленумининг қатнашчилари Коммунист партиясининг жанговар штаби — Ленин Марказий Комитетига, Олий Совет Президиумига ва улуғ Ватанимизнинг ҳукуматида алағали салом йўллаймиз.

Улуғ Октябрнинг меъаси бўлган кўпмиллатли совет адабиётининг йўлига назар ташлар эканмиз, қувонч ва ифтихор билан таъкидлаб айтганимиз, унинг тарихий тараққиёти ва гуллаб яшашни халқ ва партия ҳаёти, жонажон мамлакатимиз тақдир билан чамбарчас боғлиқ кетгандир.

Ёзувчилар ўз ижодий ташкилотлари тузилгандан бери ўтган йилларда социалистик жамиятнинг йўлбошчиси ва йўналишувчи кучи — Коммунист партиянинг оталарча меҳрибонлиги, эътибори ва мададидан баҳраманд бўлиб келадилар ва келмоқдалар.

Бизнинг айниқса, бугун тағтанали пленумини миқдордан КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари, СССР Олий Совети Президиумининг Раиси ўртоқ Константин Устинович Черненко томонидан мамлакат қаламқашлари союзининг фаолиятига юксак баҳо берилгандан ифтихоримиз чексиз.

Эндиликда СССР Ёзувчилар союзининг байроғида Ленин ордени билан ёнма-ён Халқлар дўстлиги ордени бор — бу кўпмиллатли

Ватанимиз адабиётларининг қардошлиги рамзи бўлган мукофотлар.

Биз партия Марказий Комитетига, азиз Константин Устинович Черненкога бизга илҳом бағишлаб, ишчимизни қўлаб-қувватлаганлари учун миннатдорчилик билдирамиз.

Ўртоқ Константин Устинович Черненконинг ушбу пленумда сўзлаган нутқида илгари сўрилган самарадор гоёлари биз социалистик бадий маданиятни янада ривожлантириш юзасидан олиб бораётган барча ишларимизга асос қилиб оламиз.

Инсоният мураккаб даврда яшамоқда. Жаҳон майдонига яқин эҳтимой тузум ўртада кескин кураш бормоқда. Имперализм уруш хавфини эърайтирмоқда. Мана шундай шароитда халқлар хавфсизлиги ва тинчлик таянчи Совет Иттифоқи ёзувчилари кишилар оми ва қалби учун курашда партия ва халқ билан биргадирлар.

Бизнинг адабиётимиз антисоветизм мафкурасини, коммунизмга қарши «салб юршиш» илҳомларини шайфатсиз суратда қош қилмоқда, Совет Иттифоқининг жаҳон социализми кучлари билан бутун тинчликсевар тараққиларнинг инсониятнинг анида маҳкамроқ жипслаштиришда ўз ҳиссасини қўшмоқда.

Юксак гуманизмни вазифаларини тирақ англаган совет ёзувчилари талант ва маҳоратларининг бутун қудратини ўз асарларида социалистик турмуш тарзининг афзалликлари ва галлий-бадий бойликлари йритишга бағишлайдилар, совет кишини деган миғдур номини, яратувчи инсон, ватанпарвар ва интернационалист номини Горькийчасига қўлайбериладилар.

Совет ёзувчилари ленинчи партия Марказий Комитетининг тинчликни сақлаш, инсоният ядро фалокатидан қутқариш юзасидан олиб бораётган доно ички ҳамда ташқи сиёсатини қизғин маъқулайдилар ва қўлаб-қувватлайдилар.

Гитлер фашизми билан Улуғ жанг тугаганига қирқ йил бўлмоқда. Халқимизнинг Улуғ Ватан урушида кўрсатган қаҳрамонлиги, Ватан ҳимоячиларининг жанговар ҳамда меҳнат жасоратлари ҳозир ҳам моҳир сўз намоёндаларининг етакчи мавзуларидандир.

Жонажон Коммунист партияни, Совет ҳўкуматини, бутун халқимизни ишонтириб айтганимиз, бундан бўён ҳам ҳўёт билан, коммунистлик қурилиш тажрибаси билан алоқамизин мустаҳкамлайберамиз. Ривожланган социалистик жамиятнинг маънавий қудратига қудрат қўшадиган бадий юксак асарлар яратилиш ўзинининг олий бурчимиз деб баламиз. Бутун кучимиз, талантимизни Ленин партиясига ва совет халқига фидокорона хизмат қилишга бағишлаймиз.

ПАХТАМИЗ 1 МИЛЛИОН ТОННАДАН ОШДИ

Хирмонлар юксалаверади... С. МАХКАМОВ фотоси

лионларча меҳнаткашлар оммаси яратаётган бутун революцион воқелик билан ҳамбарчас экалигини очиқ баён қилди.

50 йилгача халқ хизматида

Боши, иккинчи бетда

Алексей Максимович Горький ҳамда бошқа кўп қатта аждод ёзувчиларнинг чинакам новаторлиги худди мана шунда эди, улар санъаткорларнинг агар шахсий қобилиятларида ижтимоий, умумхалқ аҳамияти нуқтаи назаридан қаралса, уларанча қўлай шароитда ўсиб-унишлари мумкинлигини яхши англаб етидилар.

Съезд ишчилар синфи, деҳқонлар, зиёлилар, ёшларнинг фавқуллоҳа диққат-этибори остида ўтди, бу ўз навбатида барча ёзувчилар, барча санъат усталарини фидокорона ишлашга илҳомлантирди, уларни чор

Россиянинг янги социалистик тилдаги давлатга айлантирилган йўлда кудратли революцион Загарлардан қилаётган халқ билан алоқаларини мустаҳкамлашга рағбатлантирди.

А. М. Горький ўзининг ижтимоий сўзида «ёзувчилар съездида болшевиизмнинг га-лаба қозонганлигини» шоду-хўррамлик ва ифтихор билан таъкидлаб ўтти.

Горькийнинг ушбу сўзлари партия 1917 йил Октябрда кейин бадий маданият соҳасида изчил тарзда олиб бораётган улкан сиёсий ҳамда таъшикий ишнинг муваффақиятга далолат бўлганлиги.

1932 йил 23 апрелда партия Марказий Комитети «Адабий-бадий» таъшиқ-ларига қарай қўйди.

Партиянинг бу ушбу ҳужжати В. И. Лениннинг 1905 йили яратган «Партиянинг адабиёт ва партия таъшиқ-ларига» деган дохия мақолисида илгари сурилган гоҳларини моҳият этибори билан ривожлантирди. В. И. Ленин адабиёт ишини умумпролетар ишнинг бир қисмига айлантиришни ороқ қилганлиги.

Совет ёзувчилари ягона соҳа ва шундан сўнг бошқа санъат турлари бўйича ҳам шундай соҳоларнинг таъшиқ бўлиши ана шу йўналишдаги янги йирик қадам деб анланарди.

Партия Марказий Комитети ижтимоий ҳодимларини бирлаштиришнинг янги шакллари илгари, энди, асосан, кенг миқёсдаги ижтимоий маънавият қўзғалган, ўз талантиларини онгли суратда халқ ҳамда партия хизматида бағишлашни истаган санъаткорларнинг теран ороу ва хоҳишларидан келиб чиққан эди. Партия Марказий Комитетининг «Адабий-бадий» таъшиқ-ларига қарай қўйди.

Совет ёзувчилар, санъаткорлар, композиторлар, расомлар, бошқа барча ижтимоий ҳодимлар томонидан ақидил билан кутиб олинган ва маъқулланганлиги бежиз эмас.

Партиянинг шу қароридан кейин, кўп ўтмай тузилган ёзувчилар соҳасининг янги йўналишлари А. М. Горький раҳбарлигида ёзувчиларнинг биринчи Бутуниттифок съездининг қароридан таъйин-гарлик юзасидан катта иш олиб борди. Съезд Ватанимизнинг нўмислиги бадий адабиёти тармақларида янги давр очди: у моҳияти ва мазмунига кўра интернационал, руҳига, мундарижасига ва гоҳий йўналишига кўра социалистик адабиётга айланди.

Шундай қилиб, ишонч билан айтиш мумкин, СССР ёзувчилар соҳаси — бу социалистик революциянинг фарзанди, инсон ҳуқуқий ҳаёти тегирлиги ва улўворлигининг ифодаси. Коммунист партиянинг ўз атрофида ижтимоий ингиллини уюштири олиштир юксак маҳоратидан, ижтимоий ишчилар синфининг озоликл қураши пафоси билан илҳомлантирилган олиш, мамлакатимизда коммунист хизмат қўришининг буюк вазирафарида го тарта олишдан далолатдир.

Биринчи санъат қурилиши беъилликларидан гайрат-шиқоят, қишлоқ хўжалигининг коллектив асосларда қайта қурилиши, ишчилар ва деҳқонлар синфининг маънавий ўсиши — 30 йилларда совет адабиётига шиддат билан кириб келган ва унда муҳим ўрни тутган мавзулар мана шулар! Эндигина тузилган ёзувчилар соҳасининг аъзолари учун социалистик қурилишнинг иштироки этиш ҳаёт, халқ, партия билан чамбарчас боғлиқлик органик аҳтиёжга айланди, шу мустаҳкам алоқалардан бадий образлар, мавзулар, сюжетлар ва пирвард-натикада — мамлакатдаги революцион ўзгаришларни ақс этирадиган ки-тоблар дунёга келди.

Азиз ўртоқлар! Ёзувчилар соҳасининг элли йили — булар Ватанимиз, жонокан халқимиз адабиёти раънақи йўлида ўтган машаққатли меҳнат йилларидир. Қўдан кунга янгила-ниб, қурилишлар суроқлари ичидан ашаб, ички ва ташқи душманларга қарши ақсиз курашиб коммунизм барпо этаётган бутун дунёимиз билан биргаликда СССР Ёзувчилар соҳаси жуда катта таърихий йўлни босиб ўтди.

Ёзувчилар соҳаси партия ва ишчи деҳқон ҳукумати-нинг доимий ёрдамига тая-ниб, ўз напирети, жазу-налари, алманаклари, газе-талари бўлган таъшиқотла-ри билан борди. Ёзувчилар Со-вет ҳокимиятидан халқ ма-фатлари йўлида эркин ижод қилиш ҳуқуқини олибгина қолмасдан, ўз сўзи, асарла-

рини кенг китобхоналар дои-рарига етказиш имконият-ларига ҳам эъза эга бўлди. Ёзувчилар соҳаси бутун мам-лакатни қамраб олган мала-ний революциянинг фаол қатнашчиси айланди.

Ишчилар ҳамда деҳқонлар давлатининг биринчи бино-корлари, биринчи беъил-ликларнинг яратувчилари бўлган янги дунё кишилари-нинг тамомла янги ва пор-лоқ образлари, ижтимоий-иқ-ливида айлантирилган ёзув-чилар талантининг ўзига ҳослиги мамлакат ичкари, сида миллионлаб китобхона-ларнинг муҳаббатига сазо-вор бўлди, адабиётимизнинг шухрати жаҳонга ёйилди. Со-вет адабиётида ижтимоий меҳнат кишии баҳодирона қад кўтарди, жаҳонга интер-иқсон бонн ўрди. Ҳа, меҳнат кишии адабиёт ва санъат-нинг қармоғига айланди.

М. Горький ва В. Мая-ковский, А. Серафимович ва М. Шолохов, А. Толстой ва А. Радеев, Л. Леонов ва К. Федин, П. Тичина ва Я. Ку-пала, Н. Тихонов ва И. Эрен-бург, К. Паустовский ва А. Твардовский, Л. Соболев ва В. Катаев, Н. Островский ва А. Гайдар, С. Вургун ва А. Сурков ва яна бошқа кў-лаб ёзувчиларнинг китоблари мамлакатимиз адабиёти улўв ўтмишгагина эмас, улўв ке-лашкан ҳам эга эканлиги-ни кўрсатди.

Эндигина ҳам адабиёт-имизнинг асосини ҳаётнинг ўзи, социалистик ўзгариш-лар амалиёти, партия қола-ли, коммунизм идеаллари таъшиқ этди. Адабиётнинг мана шу туганмас бўлоғи бадий ижтимоийликда барча жанрлар ҳамда услублари ҳаракатда келтирувчи куд-ратли куч бўлиб ҳисоблана-ди.

Ёзувчилар соҳаси ўтмиш таъриқларига таянган ҳолда ёзувчиларнинг ташаббус-ларини қўллаб-қувватлаб ва ривожлантириб қўйилганлиги совет адабиётининг бутун кудратли ижтимоий имкония-ларини бизнинг давримиз ҳа-қида асарлар яратишга йў-налтирмоқда. Адабиёт ишчи-лар синфи, қишлоқ хўжалик меҳнатчилари, фан ва ма-даният ҳодимларининг ил-тилларида кун сайин, соат сайин намоён бўлаётган совет ватанпарварлиги ва социалистик интернациона-лизм маънавий-руҳий қуд-ратини иқбол ва серқирра гавдалантирмоқда. Ҳарбий Сибирининг нефть ҳамда газ санаоти, Шимол ва Узоқ Шарқ қурилишлари, БАМ, КМА, Атомшах, Нурек, Қо-зғистон қурилишлари, Россия-нинг Нокоратупроқ ерлари — ёзувчиларимиз олиб бо-раётган бадий йўналишларнинг кўпроғини миқёслари мана шундай!

Бўлар оддий иланишлар-гина эмас. Уларда ёзувчи-ларнинг шу машҳур жоҳлар-даги меҳнат коллективлари билан амалий ижтимоий алоқа-ларини — метин алоқалари ҳам намоён.

Айтганча, бундан ўн йил илгари Ёзувчилар соҳаси таъшиқ этилганлигининг 40 йилгига бағишланган СССР Ёзувчилар соҳаси праленесининг пленуми БАМ қурилишларидан оқиқ ҳаёт олган эди. Ушанда ас-римизнинг энг улўв қурилиш иши ондигина бошланаётган кезлар эди. Навқирон қу-рувчилар дўстлашайлик деб ёзувчиларга қўл қўздилар, улўв узатган қўллари ҳавода қолмаслигини билар эдилар. Ёшлар адашганларини йўқ. Ёзувчилар бамчиларнинг қи-риғига қизғин жавоб бер-дилар, уларни ижтимоий ота-ликка олидилар. Бу алоқа ҳар-никала томонга ҳам ажойиб наф қўзғатди. Юзлаб ёзув-чилар БАМда бўлидилар, у-ерларда узоқ турдилар, сўнг халқимизга уларнинг қўра-монлик ишларидан сўзлаб бердилар, совет кишилари-нинг жанговар меҳнатларини шарофатлариди. А. Прелов-скийнинг БАМ ҳақидаги до-слонлар тизмаси СССР Дав-лат мукофотига сазовор бўл-ди.

Биз бутун шун соф виқ-дон билан айта оламизки, ёзувчилар БАМ қурувчи-ларининг катта ишончларини шараф билан оқидилар. Бу-гун БАМ бўвқорлари бу ўлканинг улўв келажак сари сўнгги километрларини ётқи-зоқмоқда.

Бутун ёзувчиларимизнинг илгани ниятлари партия то-монидан ишлаб чиқилган Озёқ-оникат ҳамда энергетика программаларини бажариш йўлида совет кишилари олиб бораётган қизғин кураш бил-лан чамбарчас боғланган. Адиблар саксоничи йиллар совет кишиининг характе-рини бадий англаш ва ёри-тиш йўлида гайрат қилмоқ-далар.

Бутун совет адабиёти-нинг қўрамони — ижтимоий фаол шахс, социалистик дав-латнинг граждани, ватанпар-вар ва интернационалистдир. Уни катта аждод ёзувчи-ларнинг китобларига таъсир-ланган революция ҳамда би-ринчи беъилликлар қўра-монларидан неча-неча. Ун-иллар актироти туралди. Қо-зғирги қурилишнинг қўрамони меҳнатдаги ва маънавий турмушдаги таъриқбасига кў-ра бошқача. Лекин унга ўтмишдошларидан бўлган асо-сий хислатлар хос: у халқ мафратлари учун курашда қўрқмас ва қайтмас ботир; партиянинг ленинча гола-рига чексиз садоқатли; ил-мий техника революцияси-даги талоб қилгандек, ўз ишнинг устаси ва билимдо-ни. Халқ ҳаётининг теран

қатламларидан етишиб чиқа-ётган ва адабиётга кириб ке-лишга, шундай меҳнат яра-тишга иштирокчилар. Шу-нинг йилларида яратилаётган энг яхши асарлар пробле-малар жуда ўткир қўйилаёт-ганидан, замонавий адабиёт-нинг фалсафий маънавий даражаси юксалиб бораёт-ганидан далолат беради.

Муаммолар ва мавзулар йўналишларининг ранг-бар-ранглиги жанрлар ва ус-лублар соҳасидаги иланиш-ларнинг ранг-баранглиги гоғтада мос. Булар миллий шакллари рағин-лиги, уларнинг камалат жи-лосидек товланиши, манера ва интонацияларининг янги-лиги билан қўйилиб кетган-лиги янада жожибадилар. Мисол учун В. Кожеников ва О. Алексеев, С. Сартаков ва О. Гончар, А. Иванов, ва Ю. Бондарев, Ч. Айтма-тов ва А. Анушев, Ю. Вал-тушис ва И. Шамякин, П. Прокурин ва А. Проханов, П. Загребельний ва В. Бе-лов, Н. Думбадзе ва В. Ас-тафьев, Д. Гранин ва В. Ра-спутиннинг кейинги роман ва қиссаларини оқил, ёшуд Е. Исидор И. Шилер, Э. Егущенко, М. Танк, Э. Мейслайтс, Р. Хамзатов, С. Олейник, А. Вознесенский, Д. Кўзғилинов, Қ. Қўлиев, М. Дудин, Зуляфия, П. Воцу-риннинг янги шеър ҳамда поэма-ларини ўқиб кўринг. Г. Бо-ровик, С. Михалков, А. Софронов, В. Розов, А. Ар-бузов, А. Салинский, Мустой Карим, А. Коломиец пьеса-лари асосида қўйилган спек-такллари кўринг. Улардан ҳаётнинг туркироқ нафаси ке-либ туради. Уларда адиб фикри ақтироси зарб билан уради. Жуда кўп асарлар атрофида қизғин бахслар, танқидчиликда тортишув ва мунозаралар бўлиб ўтди. Де-мал, ёзувчиларимизнинг асар-лари китобхоналар учун бемислиқ қўйилган. Кейинги йил-лар ичиди қўйилганлиги совет адабиёти мамлакатимиз халқ-лари таъриқлари бирлик ва ҳамжиҳатликка интилишлар кўп асрлик тарихини гоҳий-бадий идрок қилмоқликнинг юксак даражасини намоён этди.

Октябрь революциясига таъриқларини унинг гала-баси, халқларимиз яшаёт-ган ижтимоий асослари-нинг социалистик ўзгариш-лари, ишчилар синфи ва унинг партияси олиб борган кураш-лар тарихи жуда кўп талант-ли асарларда порлоқ аксини тоғди, барча республикалар адибларининг ижодларида ян-гидан янги қирраларини на-моён қилди. Совет кишила-рининг юксак ватанпарварлик ҳиссиётларини, мамлакатим-издаги барча халқлар тақ-дирларининг тарихий бирли-ги гоҳини илҳомлинон қуй-ларкан, адабиёт шу билан бирга миллатчилиги ва шови-низм мафрурасига қарши ку-рашининг олдинги сафларида бормоқда, кишилар ондиган миллатчилик қолдиқларини фойш этмоқда. Миллий маҳдудлик ва ёки миллий тақаббурилик иллатларига зар-ба бермоқда.

Қарлош адабиётларнинг ўзаро бойиш ва ўзаро таъ-сир қўриштиш жарасидаида рус тили ва рус адабиёти-нинг ҳамжиҳатликка олиб борувчи аҳамияти янада яқ-қол кўзга ташланмоқда.

Интернационализм ва мил-лийлик — бу бир бутун жа-равнинг икки янҳатидир. Қамолатга етган социали-стик ҳозирги босқичда мил-лий адабиётларнинг бир бу-тунилиги ўн йилликларда бўл-маган ва бўрилмаган белги-ларга эга бўлди. Адабиётим-изнинг интернационал бир бутунлиги бутунги кунда ҳам-мамиз учун бир бўлган марксизм-ленинизм идеоло-гиясидан кўч-қувват олади, унга суянади, бу бирлик ха-миятимиз интиланган мақсад-бирлиги — коммунизм ку-риши, жонокан партия атро-фида адабий кучларнинг бир-лашув заминига бўлимас бўлиб мустаҳкамланади. Биз-нинг бирлигимиз тез-тез иж-тимоий таъриқларлар алмаш-иш, воқеликни гоҳий-бадий ўз-лаштириш саясати, ҳар бир асарнинг умумий адабий ҳаракатчилигидаги таъсир-ланган ўрни набиладра яққол намоён бўлади.

Ҳозирги китобхоналар ав-лодининг кўз ўнгига Кавказ халқлари, Узоқ Шимол, Си-бири, Узоқ Шарқ, Ўрта Осиё республикалари ва бошқа ўз-галарининг адабиётлари ўси-риб-юкмоқда. Бу адабиётлар-нинг энг яхши навиқлари оғ-зики эпоснинг кўп асрлик аяналарининг рус ва жаҳон адабиёти ютуқлари билан чамбарчас қўшиб юбора ол-дилар. Турлича бадийлик аяналарининг худди мана шундай қўйилиб кетувчи на-тиқасида юксак шоирона иқ-тидорли, реалистик ўзига хос, ўткир ифодалий, замон-дошларимизни ўзига мафтун этадиган янги оригинал санъат дунёга келди. Кенг китобхоналарга яхши таниш бўлган Ю. Ритхэу, Г. Хомер ёзувчиларнинг китоблари ана шундан дарак беради.

Миллий адабиётларнинг бир бутунлиги — аввало, ёзувчилар турли авлодлари-нинг бирлиги ва бир бутун-лигидир, ҳозир ҳар бир ада-биёт ўз доирасида ва шу билан умумсовет адабиёти доирасида гоҳий-бадий етук-лик учун кураш олиб бормоқ-да, бунда совет адабиётининг энг яхши аяналарининг да-вои этирмоқда. Биз барча ёзувчилар таъшиқотлари-

нинг ижтимоий-иқидий ҳаёт-ини мана шундай асосга қу-ришга, шундай меҳнат яра-тишга иштирокчилар. Шу-нинг учун ҳам, СССР Ёзув-чилар соҳаси фациитининг энг муҳим йўналишларидан бири замонавий ёзувчилар-нинг иланишларини клас-сикларнинг аяналари, улар-нинг улкан мероси билан ча-мбарчас боғлаб юборишга қар-атилганлиги тушунарлидир. Совет кишилари — халқ бахт-саодати учун курашган ўтмиш ёзувчиларнинг меҳна-ти ва таланти билан яратил-ган барча нарсаларнинг қо-нуний ворислари ва давомчи-ларидир.

Ўртоқлар бизда ўтмиш ада-биёт ва санъатнинг улўв на-моиядалари юбилейлари умумхалқ байрамлари тусини олибтганилиги пайтаган бўлсалар керак. Ўз халқи-нинг асл фарзанди бўлган Лев Толстой ва Достоевский, Горький ва Маяковский, Шев-ченко ва Айнйи, Азевов ва Демирчян, Янка Купала ва Андрей Улит, Махтумқули ва Ҳамза, яна бошқа кўп олиб-бериш, социализм ҳамда ле-нинизм маданий революция-нинг Москвадан тортиб энг-чекма жоиларгача гоғинача қадам ташлаши, бошқа бир томонда, асарларнинг умуммил-лий афтихори бўлиб қолди. Бу тарихда мислсиз ҳодиса-дир. Бу социалистик онг, қарлошлиқ туғилуари халқ-ларимиз қалбига қанчалар қўқур ўрнашганлиги ва из-қолдирганлигини ана бир далолатдир.

Ёзувчилар ўз фаолиятла-рининг ижтимоий салмоғига кўра — ўз авлодларининг му-раббийларидилар. Лекин агар чинакам мураббий айнйи чоғда доимо шогирд бўлиб қолди, деган сўз ҳақиқат бўл-са, унда бу ёзувчиларга нисба-тан минглаб маротаба бўл-гўридир. Ёзувчи умр бўйи ўз қилган ишидан қаноатлан-май юради, халқ ва партия-дан, классиклардан, ҳамкасб-ларидан ўрганишни истади. Мана шундангина унинг қалби-да китобхоналарнинг юракла-рини халқонга солидиган са-ра ва ўхшаши йўқ сўзлар ҳам образлар етилади.

Замонамиз кишиининг яқин-дан ўрганиш ва билишнинг шундай шаклларида бири ёзувчиларнинг бутунитти-фок конференцияларида кў-ринида. СССР Ёзувчилар со-ҳаси бутун мамлакат бўйлаб қўйлаб шундай конференция-ларини ўтказди. Одатда бу конференцияларини Совет ада-биёти кунлари деб аташади. Унда ёзувчилар кенг жамоат-чилик, китобхоналар омаси-чилар, режиссерлар ҳамда ада-биёт ҳаётининг гоғтада актал масалалари қўйилди. Уларда санаот ва қишлоқ хў-жалиги ишлаб чиқариш ил-ғорлари, фан арбоблари, хў-жалик ва партия раҳбарлари доимо иштирок этидилар. Конференциялар жуда маз-мундор ўтади. Фикр алма-шувларда бевосита моддий ва маънавий-маданий бой-ликларини яратувчи кишилар-нинг иштирок этишлари ёзувчиларнинг энг янги во-ғалардан хабардор бўлишля-ри, тасавуруларини совет турмушининг муҳим томон-лари билан бойитишлари йў-лида қимматли манабу бўлиб хизмат қилмоқда. Ижтимоий конференциялар ўзимиз-нинг янги ҳам бинокорлари қаторидида ўрнимизни турғи-роқ бақолашга, адабий му-ҳида ижод этишга энг яхши маънода хизмат қилади-ган қўлай шарт-шароитлар яратишга, шаклангана эмас, асли мазмун ила халқ ҳаёти билан алоқаларини мустаҳкамлашга ёрдам берди.

Ижтимоий конференциялар адабий таъкидга ҳам ижтимоий таъсир қўришди. Адабий та-ъсир ўз сўзини салмоқли иж-тимоий миқёсда айта бошлашди. Шу билан ўзи-нинг адабий жаранларга му-айян таъсири, совет кишила-рини мафруравий янҳатдан қиқиритиришдаги ўрнини яна бир қарра тасдиқламоқда.

Сиёсий масалаларини ада-биёт ва санъат соҳасидаги ўзига хос муаммолар билан қўшиб муҳокама қилиш — бу гражданик ва маҳорат-нинг яхши мактабидир. Шу-нинг учун ҳам, Горький айт-ганидек, бизнинг муҳити-мизда бир-бирига бўйруқбоз-лик қилиш йўқ, биз амру фармонлар билан иш кўр-маймиз, балки дўстона мас-лаҳатлашамиз. Ўртоқларча кенгашамиз, бир бирларини иштирокчиларини яхши йўлга қўйишга кенг йўл очамиз.

Союзимизнинг ҳаётида адабий матбуот доимо ижо-бий роль ўйнаб келмоқда. Кейинги йилларда «Литера-турная газета» ҳамда ада-бий-бадий журналларимиз янада мазмунлироқ бўлиб қолди. Уларнинг фаолиятла-ри союз праленесини ва сек-ретариатининг диққат мар-казида. Бизга КПСС Марк-зий Комитетининг «Адабиёт-чилик» журналарининг ком-мунистик қурилиш таъриқ-си билан ижтимоий алоқалари «Тўғрисида» деб қиңарган қар-ори катта ёрдам бермоқда.

Кейинги ўн йиллар ичиди СССР Ёзувчилар соҳаси билан биргаликда ёш ёзув-чиларнинг Бутуниттифок кенгашларини мунтазам су-ратда ўтказиб келмоқда. Би-ринчи кенгаш 1947 йилда ў-тган, кейинги саксоничи кен-гаш шу йил май ойида ўт-казилди. Бутун союзимизнинг 50 йилгидини нишонлар экан-миз, шунини тўла ҳуқуқ билан айта оламизки, ёш кадрлар-ни воғта етказишда биз тў-ла равишда Горький йўлидан

бормоқдамиз. Адабиёт ин-ститутлари, олий адабиёт кўрсатки, ёшларнинг ижтимоий ҳаётларидан адабиётга ки-риб келган қўйлаб нақирон қаламашлар бутун ўзлари етук маҳорат эгаси — янги талантиларни тарбияловчи ки-шилар бўлиб қолдилар. Ваъзи капиталистик мамлакатлар адабиётида талантлар сийрак етилмоқда. Биз адабиётим-изнинг талантларга бойлиги билан фахрланамиз. Халқи-миз шунчалар кудратли ва кучли иқтидорга эга, унинг ижтимоий куч-гайрати бимас-туганмасдир. Халқ ҳаётининг тўб хазиналаридан гўзаллиқ-нинг юксак қўқиларига, со-циалистик санъат ва адабиёт-нинг юксаклиқларига элтадиган фусунгор ришталар ҳеч қачон узилмасдир.

III
Азиз ўртоқлар! Ёзувчиларнинг биринчи Бутуниттифок съезди ўтган даврини бир аслаб кўринг: бир томонда, мамлакат ишлаб чи-қариш кучларининг кенг қў-лоқ ейиши, шаҳар ҳамда қишлоқ ҳаётининг тубдан ўз-гартириши, социализм ҳамда ле-нинизм маданий революция-нинг Москвадан тортиб энг-чекма жоиларгача гоғинача қадам ташлаши, бошқа бир томонда, асарларнинг умуммил-лий афтихори бўлиб қолди. Бу тарихда мислсиз ҳодиса-дир. Бу социалистик онг, қарлошлиқ туғилуари халқ-ларимиз қалбига қанчалар қўқур ўрнашганлиги ва из-қолдирганлигини ана бир далолатдир.

Ёзувчилар ўз фаолиятла-рининг ижтимоий салмоғига кўра — ўз авлодларининг му-раббийларидилар. Лекин агар чинакам мураббий айнйи чоғда доимо шогирд бўлиб қолди, деган сўз ҳақиқат бўл-са, унда бу ёзувчиларга нисба-тан минглаб маротаба бўл-гўридир. Ёзувчи умр бўйи ўз қилган ишидан қаноатлан-май юради, халқ ва партия-дан, классиклардан, ҳамкасб-ларидан ўрганишни истади. Мана шундангина унинг қалби-да китобхоналарнинг юракла-рини халқонга солидиган са-ра ва ўхшаши йўқ сўзлар ҳам образлар етилади.

Замонамиз кишиининг яқин-дан ўрганиш ва билишнинг шундай шаклларида бири ёзувчиларнинг бутунитти-фок конференцияларида кў-ринида. СССР Ёзувчилар со-ҳаси бутун мамлакат бўйлаб қўйлаб шундай конференция-ларини ўтказди. Одатда бу конференцияларини Совет ада-биёти кунлари деб аташади. Унда ёзувчилар кенг жамоат-чилик, китобхоналар омаси-чилар, режиссерлар ҳамда ада-биёт ҳаётининг гоғтада актал масалалари қўйилди. Уларда санаот ва қишлоқ хў-жалиги ишлаб чиқариш ил-ғорлари, фан арбоблари, хў-жалик ва партия раҳбарлари доимо иштирок этидилар. Конференциялар жуда маз-мундор ўтади. Фикр алма-шувларда бевосита моддий ва маънавий-маданий бой-ликларини яратувчи кишилар-нинг иштирок этишлари ёзувчиларнинг энг янги во-ғалардан хабардор бўлишля-ри, тасавуруларини совет турмушининг муҳим томон-лари билан бойитишлари йў-лида қимматли манабу бўлиб хизмат қилмоқда. Ижтимоий конференциялар ўзимиз-нинг янги ҳам бинокорлари қаторидида ўрнимизни турғи-роқ бақолашга, адабий му-ҳида ижод этишга энг яхши маънода хизмат қилади-ган қўлай шарт-шароитлар яратишга, шаклангана эмас, асли мазмун ила халқ ҳаёти билан алоқаларини мустаҳкамлашга ёрдам берди.

Улўв Ватан уруши йилла-рида Қизил Қўшин сафлари-да, партизанлар отрядларида мингдан ортқ ёзувчи жанг қилди. Бу ўша пайдада со-вет аъзоларининг ушдан бир қисмига тўғри келди. Мам-лакат ичкарисида қолган бошқа ёзувчилар бутун куч-гайрати, шиқоатини фронт учун бағишлаган қўрамон халқимиз билан бирга бўл-дилар.

Совет Ватанининг озодин-лиги ва мустақиллиги учун бў-лган жангларда бизнинг 417 ўртоғимиз мардларча ҳалок бўлди. Бу ёзувчилар барча совет республикаларининг фарзандлари, ана юртимизда яшаб турган барча миллат ва элатларнинг вакиллари эди-лар. Шундай қилиб, биз қў-миллатли Ватанимиз учун жангларда тўқнаш қонимиз билан ўз социалистик адабий қардошлигимизни янги бир қарра асрларга метиндек мус-таҳкам қилдик.

Улўв Ватан урушининг са-боқларини адабиёт доимо ёдига сақлайди. Биринчи са-боқ: оммиай мардлик, жасо-рат, фидойилик замони ада-биётимизга абадий кирди. Ўша даврда совет халқининг қўрсатган мислсиз қўрамон-лиги мавзуи совет ҳаётимиз-нинг янгидаги янги авлод-ларини ўзига жалб қилаве-радди. Иккинчи сабоқ: бутун яшаб турган ва адабиётга ке-лажакда келадиган ёзувчи-лар ижтимоий қиқирларнинг марказида энг муҳим мавзу — Ватан мудофаси. Ватан мафратлари йўлида устивор соҳиликда турган кишилар образлари туралди. Ҳар қан-дай босқич бўлиб қўйсин, совет аскарининг қўлидаги қилич қасоскор қилинчди. Ниҳоят, унчич сабоқ: ёзув-чининг сўзи — халқнинг ҳақ ишида ва курашида унга ма-дурот кудратли қўролди, — у доимо янги, ўткир, куд-ратли зарбага таъйир; ёзувчи-нинг сўзи доимо ҳужумкор, буржиа мафрураси билан ку-рашда у бир зум ҳам тин-маслигини, танаффус билмас-лигини керак.

Таърибша шун киқратмоқ-даки, совет ёзувчилари бу са-боқларини теран ўзлаштириб олганлар. Китобхоналар Улўв Ватан уруши ҳақида талант билан, материалли аъло да-ражада билиб ёзилган китоб-ларни қўлларида олмақда-лар. Кейинги пайтларда ўз-у-ларларнинг кучли ижтимоий-иқидий уюшган африм асар-ларининг авторларини санаб ўтай. Булар: К. Симонов, А. Чанковский, Ю. Бондарев, А. Анушев, О. Гончар, Г. Ва-канов, И. Стадник, Е. Но-сов, О. Смирнов, В. Кондра-тевскийнинг роман ҳамда по-вествлари энг яқинда жур-налларда босилиб чиққан В. Бониковнинг «Кулфат там-гаси», В. Карповичнинг «Сар-ниқарда», Е. Войсунскийнинг «Кронштадт» романи каби асарларидир.

Биз Қўролди Кучларнинг қисмларини ҳамда бўлимларини билан мустаҳкам ва ичиди доимий алоқалар ўрнатган-миз. Совет аскарларининг бизнинг қуналаримиздаги ҳа-

ёт ва жанговар хизматлари ҳақида қўйлаб янги асарлар яратилмоқда. Биз ушбу ми-бардан туриб СССР Ёзув-чилар соҳасига ҳарбий ватан-парварлик адабиётини яра-тишда фаол ёрдам кўрсата-ётганлиқлари учун СССР Мудофаа министрлигига, Совет Армияси ҳамда Ҳар-бий-Денгиз флотининг Бош сиёсий Бошқармасига, СССР Давлат

Ғалла-
мактаб-
тан та-

СССР Давлат мукофотига номзодлар

ЛАҲЗАНИНГ УМРИ

БАҲЗАН санъаткор ҳаётида бир умрга армоғидир муъжизалар лаҳзалари бўлади. Бундай лаҳзаларда ижодий ҳаёл илҳомнинг буюк қудрати туйғайли заминдан осмон қадар юксалиб кетади. Мумтоз санъат асарлари аксариятининг асоси ана шундай дамларда яралган. Одатда бундай дақиқаларни шоирона дутф билан «ижоднинг юлдузиди онлари» деб атайдилар. Дейлик, улур Алишер Навоийнинг интиҳосиз ҳасрат билан занжирбанд шер тасвирини қозоғга чекаётган лаҳзаларини ёки Александр Сергеевич Пушкиннинг «Гаройиб ул лаҳза ёдимда хануз...» деган ўлмас мисраларни битаётган чоғдаги ҳолатини кўз ўнгига келтиришнинг ўзини кичини чексиз ҳайратга ва шу қадар чексиз ҳаяжонга солади. Абдулла Қодирий Кумуш вафотига кўзёш тўкиб ўтирган дамларда, Рафур Ғулом «Сен етим эмассан!» деган дардлин, ҳароратли сатрларини ёзган ҳезларда қалбда не бир ғалаёнлар кетганини тахминан бўлса-да, тасаввур қилиш мумкин. Аммо орадан ойлар, йиллар ўтиб, биз бошқа бир санъаткор идроки орқали ўша соддатли онларнинг асли муҳитидан, руҳий ҳиссий мазмунидан чинама-мига воқиф бўламиз.

Таниқли рассом, Ўзбекистон Ленин комсомоли мукофоти лауреати Баҳодир Жалолов ана шундай ижодкор

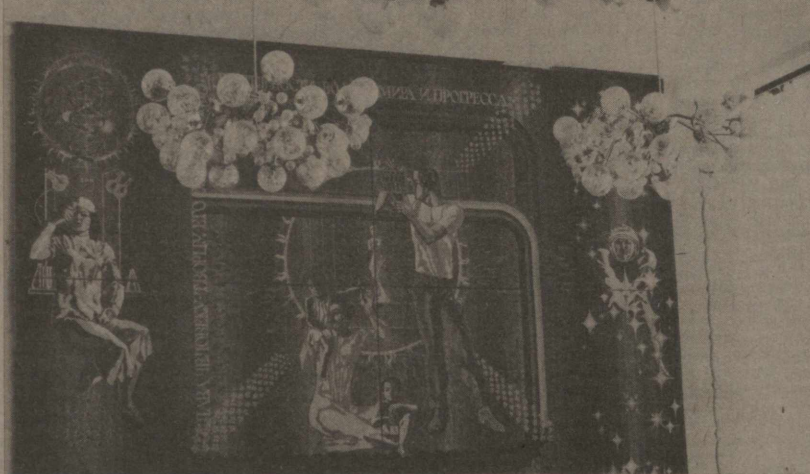
келганда хийла оқиз; истаъми-йўқини, бунда таъриф тасвир олдидан чекинади. Бундай ҳолларда, Абдулла Қодирийнинг сўзлари билан айтганда, «...сўз билан бил-жаираб ўтиргандан кўра, шартта суваратини тортиб кўрсатиб қўя қолган» афзал. Шу маънода «Мукаррам Турғунбоева ким эди?», деган саволга энг мукамал жавобни Баҳодир Жалолов қаламига мансуб «Рақсининг туғилиши» деган монументал асардан топши мумкин. «Баҳор» концерт залининг муҳташам биноси ички деворларига монументал маҳорат билан чекилган бу суратда ҳамма нарса — камолни ҳам, фароғатини ҳам санъат йўлида кўрган ҳасос қалб соҳибларининг зафар ва кўнраблари, тугён ва армонлари беихлоқ но-эки фода этилган. Шу ўринда яна бир атоқли санъаткорнинг ушбу сўзларини эслаб ўтмоқ жоиздир: «Муҳиддин Қорғонқубов билан Биринчи этнографик ансамбли тузишга киришганимизда, — деб хотирлайди СССР халқ артисти Тамара-хоним, — биз сахнамизда ёрқин истеъдодли бир раққос пайдо бўлишини оранинг асли муҳитидан, руҳий ҳиссий мазмунидан чинама-мига воқиф бўламиз.

Таниқли рассом, Ўзбекистон Ленин комсомоли мукофоти лауреати Баҳодир Жалолов ана шундай ижодкор

жон қўлининг яқин келгусидаги ҳусн-жамолини тасаввур кўзгусида жонлантди, уни Ўзбекистон қуёшидек қизгин, ёрқин ранглар билан жонлантди. Натижада Толлимаржон ГЭСининг қудратли сув насослари ўрнатилган станцияси биносидан катта бир деворий сурат пайдо бўлди. Рассом бу асарга рамазий маъно бериб «Ҳосил йигими» деб атади.

Дориломон кунлар. Пишқичлик. Осулда сукунат. Ҳамма табиат азалидан белгилаб берган ўз юмуши билан машғул: деҳқонлар ризқ-рўз етиштироқда, гўдаклар қунаб ўйнаб юриди, оналар улар бошида парвона... Буларнинг барчаси — бутун картинани вадемаки, бутун оламни мунаввар нурлари билан тўлдирган қуёшнинг қарақлаган ёғдуси устувор қилиб турибди. Доимо кўриб-кечиниб турган оддий кунларимиздан бири. Аммо асарда у пластин тасвир воситасида бўлакча жозоба касб этади. Бирдангина биз бу — ўзимиз кўриб-қўниқиб қолган оддий умрғузаронлик эмас, чинакам бахт эканини, ҳаёт деб аталмиш беёис муъжизанинг ўзининг орауларига йўл очган экан. Бироқ акамнинг бу бошқа катта одамларнинг масхалати билан Тошкент темирйўл институтига ҳужжатларини топширдим. Ими тоқонлардан ўтдим, аммо бошқа бир сабаб билан институтга қабул қилишмади. 2 йил заводада ишладим. 1954 йили Тошкентдаги П. Беньков номидаги билим орти дарагини эшитиб, шу йўлга ўқишга келдим. Омад ортишганини қарангки, қалбул имтиҳонлари тугаган экан. Бахтимга ўша пайтдаги билим юрти директори Олег Константинович Апухтин битта сурат чиқариб кўрди ва ўқишга қабул қилди. Менинг энг аввало, онамининг орузи ушлаган кун эди бу. Бугун мен онамининг орузлари орқали рўбига чиққан бахт билан яшайман.

Оддий ҳолат-ҳодисалар тасвирини мураккаб ассоциациялар кашф эта билиш — Баҳодир Жалолов асарларига хос асосий фа-

Б. Жалоловнинг Толлима ржон ГЭСи насос станцияси биноси деворига ишлаган «Ҳосил йигими» асарида фототерпродукция.

В. ДУБРОВСКИЙ фотоси

лар сирасига киради. Унинг машхур маданият арбоблари ҳақидаги туркум асарлари ёдингиздир: бу — ўша атоқли ва ардоқли кино санъаткорларимиз Комил Ерматов ҳамда Малик Каюмовнинг портретлари; бу — ўша «Аббатий элчилари» деган улкан деворий суратдаги Пабло Пикассо, Давид Сикейрос сиймолари... Бу асарларнинг барчасида мажмур санъаткорларнинг айнан «юлдузиди онлари» маҳорат билан тасвир этилган. Уларнинг ҳар бири алоҳида услубда ишланган, айрича композицион чимига эга, бироқ яхлит, ягона бир туйғу бу тасвирларга муштарақлик бахш этиб турибди: ижодий бедорлик. Руҳий навирионлик. Фикрий шижоат. Теран бадий идрок этилган бу уч фазилат туйғайли биз ўша илҳомбахш лаҳзалар замирида бир умрга армоғидир маъно, мазмун, жаммасан бўлганини айландириш. Шу тариқа рассомнинг сеҳрли қилқалими лаҳзага абадийлик бағишлайди, ҳаётнинг оддий бир дақиқасини ўзгача шукук, ўзгача жонза билан тўлдирди.

Мукаррам Турғунбоева маданиятимиз тарихига ўз номини машаққатли меҳнат, сунмас эҳтирос билан битиб кетган, рақсини чинакам сўзсиз қўшқача айлантирган олган мумтоз санъаткор эди. Бу ақойиб ижодкор ҳақида қўпалб илмий асарлар ёзилган, хотирлар билан тилган, унинг ўлмас рақслари — «юлдузиди онлари» ленталарга муҳрланган. Аммо, сўз — ҳамма нарсасга қодир сўз — рақс таърифи

ганман! Унинг рақси гоёт ўзига хос, гоёт миллий эди. Бу рақс Ўзбекистоннинг табиатидан, қуёшидан, унинг турфа ранги, замини ва осмонидан ўсиб чиққан эди. Мукаррамнинг гоётда беишавқ бармоқлари ҳаракатларини кўриб ҳаяжонланиб кетганимдан ҳам кўлар, ҳам тўлиқиб йиллар эдим... Орамига худди мен ороу қилган санъаткор келганидан чинамамига бахтиёр эдим. Иккинчи марта эса яна кўп йиллардан кейин, Мукаррам биринчи марта «Тановар»ни ижро этганда йиғлаб юборганман...

«Рақсининг туғилиши» асарини томоша қилганда киши беихтиёр ана шунга яқин бир ҳолат оғушида қолади, қўнгиб кўламан кунлариди ёрқини кўтади. Айтиш мумкин, бу асар социалистик маданиятимиз тамал тошини қўлган Турхону Турсунбойлардан кўриб, унинг довруғини жумлан жаҳон бўлаб тарақатлаган юзлаб Дилафруз Қизилархонларнинг санъатга бўлган муқаддас муҳаббатига муносиб бадий ёдгорлиқдир. Мингслик ва латифатининг рангига қўлган тимсолидир.

Бундан беш-олти йил муқаддам Баҳодир Жалолов Толлимаржон ГЭСи қурилишига ижодий сафар қилган эди. Асрлардан бўён одам-от қадами тегмаган, сувга ташпа, инсон меҳрига зор худудсиз чўл бағрида бошланган мислсиз ўзарилар, кўнха тарих қўрмаган бунёдкорлик рассом ҳаётининг уфқини янада кенгайтириб юборди. Шунда у Толлимар-

жоннинг кичик графини ишларидан тортиб йирик монументал асарларидан ҳам етакчи. Нақон тасвирини санъатнинг турфа ранги, замини ва осмонидан ўсиб чиққан эди. Мукаррамнинг гоётда беишавқ бармоқлари ҳаракатларини кўриб ҳаяжонланиб кетганимдан ҳам кўлар, ҳам тўлиқиб йиллар эдим... Орамига худди мен ороу қилган санъаткор келганидан чинамамига бахтиёр эдим. Иккинчи марта эса яна кўп йиллардан кейин, Мукаррам биринчи марта «Тановар»ни ижро этганда йиғлаб юборганман...

Баҳодир Жалолов асарларининг бадий жиҳатлари ҳақида сўзлашмоқчи олимлар кўп ёганлар, ёзмақда-лар. Шу сабабли ҳозир бу ҳусусда ортиқча тўхталиб ўтиришга зарурат йўқ. Рассомнинг машаққат баъқи билан яратган асарлари кўз ўнгимизда турибди. Бу асарларини томоша қилар эканмиз, улар олдидан лоқайдига ўтиб кетиш қийин. Улар нимаси биландир ҳаётимизнинг тортиди, оромимизни ўғирлайди, яхши маънода дилимизга руҳий безовалик солиди. Энг муҳими ана шунда.

«Ахир, бахт — ўтқинчи, умид — абадий», дейди шоир. Худди шундай: лаҳзалар ўтқинчи, аммо уларнинг қуёничи — абадий. Лаҳзаларга умрғузарон бахш этилаётган санъаткорнинг умри узун бўлсин, ҳайратининг умри узун бўлсин!

Хайрдин СУЛТОНОВ

куюнчак газетхонлардан хатлар

ХИССИЁТ ВА ЭХТИРОС БЎЛСИН

Яхши куй бўтун кичик бир даврда кўнр этилса ки-фол, ортага халқ орасида тарқалади. Яхши кўнчқ ка-би яхши кўнчинг ҳам янони булади, дейишди. Лекин фақат теледидорда берилган, концерт залларига мутлақо ярамидиған ай-рим кўнларни тинглаб ра-нжисан киши. Бундай куруқ

кўнларни композитор номи-гагина ёзганлиги сезилиб ту-ради. Кўнчлик ҳолларда со-зақларда ўзларига раҳбарлик қилётган бастакор ёки ком-позиторнинг асарларини ҳаф-дда, ҳатто ойлаб репети-ция қилишди. Бироқ асар-нинг зафилгини, мазмунан савёлигини билиб туриб, би-

рортас айтмайди. Мабодо, ўша композиторга, асарин-гизнинг таъсири йўқ, деса-гиз, у сизни тушунмаслиқда айб-лаб, саводсизга чиқари-ши ҳеч гап эмас. Санъат эса санъаткорнинг эмас, халқнингдир. Бу ҳақда та-ниқли рус композитори Глинка: «Музыкани халқ яратди, биз унга фақат сай-қал берамиз», деган. Чунки халқ қалбига қулоқ тутиб яратилган музиканинг ум-ри узоқ бўлади. Ҳақиқий санъат асари барча касба-ги кишиларга таъсир этгани керак.

Шу ўринда яна бир му-аммони айтиб ўтишга тўғри келади. Айниқса, музика би-лим юртлари талабаларининг концертларида миллий му-зиканинг хазинасини чуқур билимаслик ҳоллари сези-лади. Билганлари тақдирда ҳам ўзига хос қояримлар

билан ижро эта олмайдилар. Кўй ижро этишда товуш-ларини билиш, техник маҳ-оратни эгалланишнинг ўзи ки-фоя эмас. Бунинг учун ав-вало халқ кўнларини, мақом йўллари ва таниқли ком-позиторлар ижодини аъло даражада билиш, санъатнинг бошқа турлари билан мунта-кам алоқада бўлиш, ижод-корга хос ҳиссиёт ва эҳти-росга эга бўлиш керак.

Истардикча, композитор-лар халқимизга завқ-шаъқ бағишлайдиган, уларнинг қўнлига ёқадиған асарлар ёзишса. Ўзбекистон ССР Давлат симфоник оркестри тез-тез областларимизга чи-қиб, янги музика асарлари-ни ижро этиб турса...

Акрамжон СУЛТОНОВ, Андижон шаҳридаги, 153-техника билим юрти ўқи-тувчиси

КУЛОЛЛАР ҚАЙДАСИЗ?

Бундан тўрт-беш йил ил-гари районимиздаги ишт за-води қошида қулолчилик ге-ҳи бўлиб, у ерда қоса, гул-тувак, кўза каби сопол бу-юмлари тайёрланарди. Со-пол идишлардан, биринчи-дан, уй-рўзгор шаронтида фойдаланилади, иккинчидан, улар қимматли ёдгорлик бу-юмларидир. Турмушимиз-да бундай буюмларга эҳти-ёж ортиб бормоқда.

Ёшт заводидаги маэкур ҳеҳда илгари уч-тўрт киши ишлар эди. Ҳозир бир ишчи

қолган, қоса. У ҳақ фа-қат тандир ясагча ихтис-олашиб олган. Районда Расул бобо Ка-римов, Майсур Расулов, Ҳайдар Бақоев каби кўла-чилик билан номи эъла та-нилган кишилар бор. Бундай халқ усталари тажрибалари-ни оммалаштириш, қулолчи-лик ҳеҳини яна тиклаш ноёб халқ унвормандчилигига бе-рилган катта эътибор бўлар эди.

С. МУХТОРОВ

Шофиркон райони

СУРАТДА: шу спектаклдан бир кўриниш. А. ХАРИТОНОВ фотоси

лиқ билан, кек сақламасдан қилинган танкид дўстона, олижаноб танкидир. Камчи-лигини кўрсаю, айтиш учун йиллаб пайт пойлаб, фурсати етганда тагинга сув қуйиш учун айта, бу — жуда ёмон иллат. Бизнинг соҳамиздаги ҳозирги танкид-чилик мени мутлақо қониқ-тирмайди! Бор танкидчилар ҳам масаланинг ичига ки-ролмай, унинг атрофида ай-ланиб юридилар. Ахир, улар ҳам бизга ўхшаш ижодкор. Улар биздан ўзига хос бў-лишини, бошқаларни такро-ламаслиқни, асарда катта ижтимоий мазмун ифода топиши кераклигини талаб

қайта-қайта мутлақо қила-ман. Шундай мураккаб ша-ронтида, урушлар орасида, жангу жадалларда юриб, бу каби ўлмас асар яратганига, инсоний жасоратига қойил қоламан. Ҳали бу қанчадан-қанча гўзал газалларидан ташқари битилгани. Бобур ўз бурчини сезган инсонлар сирасига киради. Яна Лер-монтов ва Ҳамид Олимжон асарларини севаман. Қийн-чилик туғилганда улар мен-га қанот, илҳом бағишлайди.

Мени сеҳрлаган яна бир муъжиза гўзал Хевадир. Хе-вани юксак санъат шаҳри деб биламан. Бу санъатта тан бериш лозим. Агар уни тўғри таъмирлаб, сақай ол-сак, у бизнинг катта бойи-гимиздир. Бу шаҳар инже-нерлик, архитектура нуқтаи назаридан ҳам қадрли. Хе-вани баланд минора устида томоша қилсангиз, ақойиб шаҳар мусиқаси сизни эли-тади, гўё мукамал оркестр-ни тинглагандек бўласиз.

7. Назаримда, санъати-мизнинг гузал кўп соҳалари оқсайпти. Кино, драматур-гия, адабиёт, тасвирий санъ-атда ҳам шу ҳолини кўра-ман. Биз баъзан арзиматган нарсалар устида бош қоти-риб, асосий масала — тараққиётга кам эъти-бор бермалимизми, деб ўйлаб қоламан. Санъат тараққиётини жамоатнинг унда қай даражада иштирок

этайтгани белгилайди. Кўр-газмаларга гоётда кам кели-шади, театр залларининг яр-ми бўш, кўп киёблар ўқи-май ётибди. Дўконларда чанг босиб, тахлиб ётган киёбларни кўриб ачиниб не-тасан, киши. Ахир, буларга озмунча қозоғ, озмунча саф-лаг ва инсон меҳнати марф-бўлмаган-ку! Ҳеч ким ўқи-майдиган асар яратётган баъзи ёзувчиларнинг наҳот-ки бу ҳолини кўриб туриб виждонлари қийналмайди! Москва, Ленинград театрла-рида бирорта спектаклга ор-тиқча билет тополмайси...

8. Халтурачини ўзим фош қилишни истамай, лекин бунда яқаланиб қолш хав-фи бор. Тўғриси, биронинг камчилигини бетига айтиш қўпича ўша одамга зарар келтиради. Масалан, мен бир ижодкорни биламан. У матбуотда анча принципал танқидий мақола ёзиб чи-қиди. Бу баъзи ўртоқларга қаттиқ тегиб кетиб, унга ан-ча вақт ҳеч қандай буюртма берилмади. Хайриятки, у бу воқеадан тушунлиқка тушмади. Райрат билан ижод қилаверди.

Халтурачилар фикрини оқиқ билдирмайди, ле-кин жуда уюшқоқ бўлади. Сиз фикрингизни оқиқ айта-си, аммо инобат олинам-лиги мумкин. Чунки халту-рачилар ишларини қонуний жиҳатдан тўғрилаб қўйди-лар. Улар гапга чечан бўлиб, амалда ҳеч вақо бўлмаса ҳам, оғизда кўпчилигини ишонтирга оладилар.

Бир хил касб эгаси то бир-бирини тушуниб, бирор ишга қўл урғуча, халтура-чи ўша ишни банакри кета-ди. Демак, бир-биримизни ўз вақтида тўғри тушуна-маганимиздан, ишни тўғри тақ-симламаслиқдан, гоҳида ўз вақтида рағбатлантирилма-ганлиқдан халтура пайдо бў-лади. Юзхотирчилик, тил-ёғламлик авж олган ерда ҳам халтуралар йўл очилади. Энг ёмони шунданки, битта халтурачини фош этиш учун йиллаб вақт керак бўлади. Масалан, биз ҳайкалтарош-ликда ана шундайлардан би-рини фош қилиш учун ўн йил сарф қилдик. Ўн йил-Ахир, бир халтурани фош этишга шунча вақт сарф қилингимизча, бу муддатда ўнлаб шундайларнинг пайдо бўлмаслигига ким қафолат бе-ра олади!

9. Қийинчиликни енгиш-тир бирдан бир йўли — фикрлаш, меҳнат қилишдир. Астойдил меҳнат қилсанг, излансанг, ўйлаган нарсанг-ни, албатта, топасан.

10. Бу ўринда доҳийми Владимир Ильич Лениндан ошириб бир нима дейиш қи-йин: «Санъатсиз ҳаёт ваҳ-шийликдир».

11. Халқимни кўпроқ бил-сам, у ҳақда кўпроқ асар яратсам дейман.

МЕҲРИБОН КИШИ

корини айтмаслиқни ўттириб сўрайди. Бироқ улар тон-да меҳрибон бека билан хайрашаётганда Шен Де ўз осяйинини айтиб қўяди. Улар газабланиш ўрнига Сичуандаги агона меҳрибон одам у ақаллигини айтиб, гу-ноҳидан ўтишди, ҳатто унга пул ҳада қилишди.

Шен Де эса «касиба» ни ўзгартириб, тамаки дўко-ни сотиб олади, муҳтож ки-шиларга гуруч ва тамаки гарқатади. Қўча-қўйда дай-диб юрган оч-аланғоч тилан-чиларни ўз паноҳига олади. Шен Денинг (артист Раъно Жўрақулова) қалби меҳр-оқибатга тўла. Унинг уйига сакинз кишидан иборат онла кўчиб келади. Бу онла аъзо-лари Шен Дега раҳмат ай-тиш тугул, гирибонидан бў-ғишга тайёр. Улар ишламас-дан, Шен Де топан маблар ҳисобига яшади. Сахия бе-канинг хайр-эхсон қилиш манзараси узоққа чўзилмай-ди. Шен Де қарзга ботиб, сина бошлайди. Бироқ чў-каётган немада Шен Денинг «амакиваччаси» Шой Да тартиб ўрнатади. Ётим-есир ва техникўрларни ҳайдаб

чиқариб, ҳеч кимга садақа бермайди. У жунаб кетгач, яна Ше Де пайдо бўлиб, ки-шиларга ердан қўлини чў-зади.

У учувчи Ян Сун билан танишди. Ян Суннинг (ар-тист Т. Пардаев) ягона ору-қи бор. У ҳам бўлса, пул топиб Пенкина бориш ва учувчиликка елланшидир. Учувчи образи орқали Брехт ўз замонадаги носоз-ликлари буртлариб кўрета-ди. Учувчининг халқумиғача қарзга ботганили учун кўн-ка кўтарила олмаслиги дў-матурининг замонага рамазий ишорасидир. Бироқ Ян Сун Шен Денинг ёнишларига жа-вобан ёнмайди. У «муҳаб-бат» туйғайли дўкондор ко-нининг мўмай пуллариға эга чиқмоқчи. Шунинг учун ҳам уларнинг тўйлари бузи-лади. Шен Де кетиб, унинг дўконига яна Шой Да қай-тиб келади. Шой Да ёзлаб одамлар ёллаб, кичик дўкон-ни роставка фабрикага ай-лантиради, ўнлаб дўконлар очади. Текни оқватга ўрган-ган киимсаларни эзиб ишла-тади.

Одамлар меҳрибон аёл Шен Денинг йўлига кўз ти-киб, иттизорлик билан ку-тишади. Ундан дарак бўлма-

гач, Шой Да уни ўлдирган, деб фарз қилиб, судга бе-рилади.

Халойиқ Шой Дага ла-нат ёғдиради. Шунда у ниқо-бини ечиб ташлайди ва саҳ-нада Шен Де пайдо бўлади. Меҳрибонлиғи оқибатида ҳа-локат қирғонига келган Шен Де бераҳм Шой Дага айлан-ган эди. қоса.

Эзгулик ва ёвузликнинг

Тўрамирза ЖАББОРОВ

НИКОЛАЙ ОСТРОВСКИЙНИНГ 80 ЙИЛЛИГИ ОЛДИДАН

МАНГУ ЎЧМАС АЛАНГА

«Исонни энгиб бўлмай-
ди». Улуғ адибнинг бу сўз-
лари меҳнаткаш халқ бахт-
саодати учун фидойи кураш-
чи, инқилобчи сўз санъат-
кори Николай Алексеевич
Островский ва Островский
тишдаги қатъиятчи, юксак
эстетикли, олижаноб чин
инсонлар ҳақида айтилган-
дек. Одам нима учун дунё-
га келади? У ўзини ва ўз

галарни бахтли кўриш учун
қандай йўлдан бориши ке-
рак? Бахт, адолат нима?
Николай Островский бо-
лаллигинида шундай
саволларга тинимсиз жа-
воб излади ва шундай
жавобни топти: инсон ўзини
бахтли қилиш учун ўзгалар
бахти йўлида курашиши,
дунёдан эълани, эъланларини

йўқотиши, ер юзиде инжи-
моний адолат тантанаси учун
умрини бахш этиши керак!
Асл ҳақиқат шунданки, бу
ёруғ оламда бахтсиз одам-
лар бор экан, инсон ўзи ҳеч
қачон тўла маънода бахтли
бўлолмайдиган. Николай Ос-
тровский қисса, лекин гоёт
мазмундор умрини ана шу
юксак ниятлари — жонажон
халқни, азиз Ватанининг
бахти йўлида фидо этди.
«Пўлат қандай тобланиди»,
романининг бош қаҳрамони
Павел Корчагиннинг совет

кишилари барча авлодлари
қалбидан тегаран жой олган
пурмаёни сўзлари жангчи-
ёзувчининг ҳам эътиқодини
теран ифода қилади. Остров-
ский саксон йиллиги мамла-
катимиз бўйлаб кенг нишон-
ланаётган шу кунларда ўша
теран матолиби Корчагин
сўзларини яна бир қарра
такрорлаш гоёт жоиздир.
«Исон учун энг қимматли
нарсаси — ҳаётдир. Исонга
у бир марта берилади. Одам
шундай яшаши керакки,
кейинчалик самарасиз ўт-
ган йилларга ачинаиб, ўкин-

масин... У ўлар экан, бутун
қалбидан тегаран жой олган
пурмаёни сўзлари жангчи-
ёзувчининг ҳам эътиқодини
теран ифода қилади. Остров-
ский саксон йиллиги мамла-
катимиз бўйлаб кенг нишон-
ланаётган шу кунларда ўша
теран матолиби Корчагин
сўзларини яна бир қарра
такрорлаш гоёт жоиздир.
«Исон учун энг қимматли
нарсаси — ҳаётдир. Исонга
у бир марта берилади. Одам
шундай яшаши керакки,
кейинчалик самарасиз ўт-
ган йилларга ачинаиб, ўкин-

Темур ПУЛАТОВ

ОДАМ ЯХШИЛИК УЧУН ТУҒИЛАДИ

Ёзувчи ўйлари

Бугунги кунда ёш авлодни ғоявий-маъна-
вий жиҳатдан камол топтиришга, ҳис-туйғу
маданиятини тарбиялашга илм-фан асослари-
ни ўргатишга қараганда кам эътибор берил-
маслиги керак. Партия бу ишда ижодий союз-
ларнинг, санъаткор эътилолининг конк-
рет ёрдамига умид бўлмамоқда.

СССР Ёзувчилар союзи правленисининг 1984
йил 25 сентябрдаги юбилей пленумида ўрток
К. У. Черненко нутқидан.

Уларни бу йўлдан қайтарган-
ларда, ўша одам шаклини
ўйлаган бўлса ҳам уни бун-
дай жазолашга уларнинг асло
ҳақлари йўқлигини эслатган-
ларида қотиллик рўй бермас
эди. Афсуски, ёш катта эсли
одамлар болаларни бу ёмон
йўлдан қайтарилмади, қўйин-
лар, чакки иш қилмаглар, де-
йишмади. Аксинча, худди бо-
лаларни гиж-гижлаётгандек бў-
лишди. «Баттар бўли! Шалка
ўйраганининг жазоси шу!»
деб ўтиб кетаверишди. Ме-
нингча, болалар ўйларидан
гулларни сугорилмаглар ва тў-
тиқларини...

«КОМСОМОЛЬСКАЯ ПРАВЕ-
ДА» ўша мақола эълон қил-
ганимга мана қарийб бир
йил ўтди, лекин унда ҳикоя
қилинган воқеа сира ҳаёлим-
дан кўтарилмади, битта-
яримта билан суҳбатлашди
қолгудек бўлсам яна қайтадан
кўз ўнгимда гавдаланаверади.

Башарти, мактабни ўқимаган
одамни урматсиз ҳайрон бўла-
ман, агар бу одам бўлган во-
қеани мендан эшитганидан кей-
ин ҳам қолқайди қилса ани-
қини чиқари. Афтидан, биз
бундай воқеаларни адабий
асарларда учратиб ўрганиш
қийин. Масалан, «Полковник
Матроскин» романида бир
гuruh ўқимаслар оғир
оғирларига янги қўйилган ўр-
тоқларни ҳеч нарсасдан ҳеч
нарсаси йўқ қалмақларини
ўқимаслиги. Еки «Совин» Кара-
мазовлар» романида гене-
рал ақдан озган онанинг кўз
ўнгига ёш болани очиб итлар
га талатиб ўлдирганини ўқиб
туриб вужудимизда қалтироқ
турган.

Тўғри, бадий асарда бун-
га саҳифаларни ўқиганда кўз
ажалланмайди. Чамаси, фикр-
лаш доираси торлигиндан бўл-
са керак, «онги оғриқ ёзувчи
ўйлаб топган бир чўпқандек»,
деб, ўзимизга ўзимиз таскин
бериб қўя қоламиз.

Энди мўтабар газетда
эълон қилинган воқеага қай-
тилик. Бу воқеадан ҳақдан
ортиқ ҳажонга берилмаслиги
мумкинми? Бу ваъдага тасал-
ланиш керакми, излашми? Е.
Киселёвнинг суҳбатиде, улар
ф. жазосини олгани бизга та-
сали бера оладими? Албатта,
суд, қонун ўз вақсини
ўтаб, ҳақ қарор топгани аниқ.
Лекин ақидонга тасалли
бериш учун шунинг ўзи қифо-
рикан! Емон жазосини олган
бўлса бас-да, деган билан иш
бўлмайди-ку!

Ахир, тўқиб чиқарилмаган,
бевосита ҳаётнинг ўзидан
олинган воқеанинг қўғири,
унинг инсонга таъсири тамо-
маша-ку! Масалан, айтили-
ши, яна ўша «Комсомольская
правда»да айтилган бирин-
кин икки одамни бамисоли
чумолини чертиб эзиб таш-
лагандек уриб ўлдирган ёш
ёш болаларини олайлик.
Уларнинг қайси шаҳарда яша-
ши, исм-шарифи, ота-оналари,
ўқитувчилари — ҳаммаси аниқ.
Ҳа, мен уларни болаёқаб деб
атаб илтифатимни йўқ
тўрттаси ўн беш ёшга тулға-
ган саксонинчи синф ўқувчи-
лари, ваҳшийликда алоҳида
«намуна» кўрсатган аса икки-
таси эса... ўн икки ёшда!

Даҳшатни қаранг: нима бў-
либдими, болаларнинг қончилар
ҳаммомидеги қийин ечиладиган
хонага кириб қолшибди,
Скелетлар остида қийин (ке-
йин аниқлашганича, яшаш ва
ишлаш жойи нотайин қимса)

ётган эмиш. Тўдадаги энг кичи-
кина боланинг кўзи тинчгина
ухлаб ётган қимсага тушибди,
кўнглида ёмон ният туғи-
либди. Албатта, энг қабих ни-
ятни амалга ошириш учун ҳам
ёлгон бўлса-да, бирор ваз
топиш зарур. Болаёқаб (бундай
важ топиш учун эса ортиқча
ақл ишлатишнинг ҳолати
йўқ) — уни дарҳол ўйлаб то-
пибди ҳам:

Боя шапкамни шилиб
кетган ўғри мана шу!
Ун икки ёшга бўла шундай
деб қичқирган, улаб ётган
одамни тепкилаб кетган. Ун-
даги қаттол нафас ёндоғи ше-
риқларига ҳам «юк» қолган:
тепувчилар қўйлашган ва токи
уйқудаги одам эс-хушини
йиғиб, гап нимада эканини
англашга уйғургунча ҳаётдан
кўз юмган.

Эхтимол, бегуноҳдан бегу-
ноҳ ўлиб кетган бу одам ҳам
фаришта эмасдир. Балки, умри
дайдиллик билан ўтгандир. Ле-
кин бу тамома бошқа масала-
ку! Ахир, маст ақлолда ска-
мейка остида ухлаган ва
ўзини ҳимоя қилишга заррча
имкони бўлмаган одамни на-
фаси қиймат қолгунча тепки-
латиб, қаттол қаршилик қўрса-
та олмаётганидан, жон талваса-
сида типирчиллаётганидан за-
қилиб қотилликни давом эт-
тирган тўдақларни бир кўз ол-
диришга қалтириб қўйилган-
а! Бир савфари қўғири болалар
мушукни дарҳол оғирдан
осиб қўйиб унинг зор қақ-
шаб «миёвэланиши» томоша қи-
лишгаётганини кўриб жуда ха-
ф бўлиб кетдим. Ҳаёлимдан
хаёлга берилиб, иллий лабо-
раториялар қошида ўз ўли-
мини сезиб қорғи қийиндан чи-
қарган қўғириларнинг қатакда
бир оғуриш, титраб-қақшаб
ақиллаётган итлар қўғиридан
кўзимга. Нима ҳам дейиш мум-
кин, ҳар на бўлганида улар
одам эмас, одамнинг дўсти
хисобланади. Лекин одам
одамга қиммат.

Горповка ҳодисаси қаҳра-
монлари одами ўласи қилиб
қалтқилиб сўғ уй-ўйларига
тарқалишди, кейинчалик ота-
оналарнинг шоҳидлик бериш-
ларица, ҳамма қатори дэрс
тайёрлашдан, гулгулларга
суя қўйишдан, тўқушларга
дон ташлашдан, Эртасига эса
яна ўша ҳаммом қийинхонси-
га боришдан ва энди ҳеч қандай
важ-қарсонни ўйлаб ўтир-
май бошқа бир дайдини кўз
очирмай уриб ўлдирдилар.

Ҳўш, болаларнинг бу савфари
ҳам қотиллик қилишига нима
далла берди! Шубҳасиз, қат-
таларнинг муносабати Бирин-
чи кўни болалар домига туш-
ган қимса ҳаммомга қирғат-
ган қончиларга: «Ердам бе-
ринлар!» деб илтижо этган
эди. Мабодо, ўшанда қатта
ёшдаги кишилар болаларга
бир оғиз танбех берганларида,

ОТА-ОНА ФАРЗАНДИГА
бўлган кўр-қўрона муҳаббатни
туғайли ўз жигарғўшасининг
қар қандай ахлоқсизлигини
оқлаб минглаб важ-қарсон,
баҳона тўқиб мумкин. Ле-
кин бу воқеа муносабати бил-
лан туғилган «жамоатчилик
фикри» гоётда ташвишга сола-
ди.

Суд жараёни бораётган, эс-
хушини танган ақсари одам-
лар, «Нега болаларни суд қи-
лишпти? Ахир, улар соғлом,
рисовиди одамларни ўлдир-
маганми-ку!» Ўша савфари
сиз билан бизга ўқимаслар
бўлишга, тушиб ишга қатна-
майдилар, кенкуврун юмшоқ
ўриндиқларга қўйиб телеви-
зordan тўрт канал орқали бе-
рилаётган қўрғўшавларни то-
моша қилмайдилар. Уларнинг
жамиятда тутган ўрни ҳам,
муваққат ҳам йўқ. Қасабалар
уюмчаси йўлнамалари билан
курорт ва санаторийларга қат-
намайдилар, макултурла та-
лонлари билан қизқарли ки-
тоблар олмайдилар. Болалар
уларни тепкиласи тепкилаган-
дир. Шунинг учун уларни суд
қилиб, келажак ҳаётларини ба-
томон барбод этиш керакми!
Қани бу ерда адолат! Жуда
қўй танниш-нотаниш амакилар
ва ҳоллар худди мана шун-
дай фикр қилишиб, ўқимаслар
га ақинишар, ўз ўғил-қиз, на-
бираларида ҳам ақиниш туй-
ғусини уйғотар эдилар.

Горповкалик болаларлар
жиноят содир бўлгунча ўла-
рини қандай туттигани менга
қоронғи. Бу ҳақда махсус ма-
териал йиғганини йўқ. Лекин
«Комсомольская»даги мақола
менга шу қадар қаттиқ таъ-
сир қилдики, кечано-қундуз шу
ҳақда ўйлаётганим бўлиб қол-
дим. Кўз ўнгимдан кўп воқеа-
лар ўтиди.

«Икки ўспирин бир уй олди-
да турган инвалид одамнинг
аравасини олиб қочишди. Уни
қатта тезликда ҳайдаб, да-
рахтга бориб урилишди, ара-
ва пақоқланди. Йигитчалар
жуфтча ростлашга шошилиш-
мади, йўқ, улар кула-кула ара-
вини судраб анҳорча қўқтириб
юборишдан. Негар улар ҳеч
нарсасдан тап тортишмади!

Рейон социал таъминот бў-
лими воқеани кўриб, текшириб
чиққунга қадар ағлэз яшай-
диган инвалид уй оёғига қў-
ғиш қолмади. Яшанмики, у
уруш инвалиди экан, ақс эди
да бу кўп бош аса қў-
ғишчи номалум эди...

Давоми саксонинчи бетда

Николай Островскийнинг ўзбек тилида нашр этилган асарларига ишланган расмлардан фотопропродукция.

АФҒОН САНЪАТИНИНГ ҚАДАМЛАРИ

Афғон халқининг бугунги
қаҳрамонликлари тилларда
достон. Ана шу қаҳрамон
халқ театри вакиллари рес-
публикамиз пойтахтида уч
кун давомида меҳмон бўлиб,
санъатларини намойиш этди-
лар.

«Афғон наандари», яъни
«афғон театри» номи билан
машҳур бўлган Қобул драма
театрининг туғилиш,
шаклланиш ва камол топи-
шининг деярли барча бос-
қичлари совет театри ва
Сталиславский системаси,
илгор Европа театри билан
узвий боғлиқ.

Савр инқилоби — афғон
театри тарихида янги ва
ёриш саҳифа очди, у чина
камига халқ театрига айлан-
ди.

1978 йилдан буюн коллек-
тив дариш ва пушту тилла-
рида афғон ҳамда чет эл
драматургларининг 26 пьеса-
сини саҳналаштирди. Маз-
кур гастроль репертуридан
афғон драматурги Асадулло
Ҳабибнинг режиссер, про-
фессор Абдул Қайом Бисед
талқинида «Зулат ва қам-
чин» драмасы, М. Горь-
кийнинг «Италия ҳақида
эрталар» туркумидан «Она
қиссаси»нинг доктор Му-
хаммад Наим Фархон инспе-
нивораси ва Хамид Жалиё
постановкасидаги машҳур
немис драматурги Бертольд
Брехтнинг «Қонда ва истис-
но» номи бир пардали дра-
масы ўрин олган.

Афғон театрининг ғоявий-
бадиий йўналиши, режиссу-
расидаги изланишлар, ак-
тёрлик маҳорати ва саҳна
нутқи маданияти муайян
профессионал мулоҳазаларга
муносиб. «Афғон наандари»
ишлаб бораётган, юч-қудрат
тулғаётган на-
воҳида ўхшайди. Агар
афғон миллий драматур-
гияси ҳам эндигина оёққа
туриб келаяётганини ҳисоб-
га олinsa «Афғон наандари»
ўз миллий драматургияси,
социал инқилоб билан
ҳамнафас ва ҳамқадар
улағайиб бораётганини
кўзга ташланади. Аф-
ғонистондаги ҳозирги
тараққиёт суръатларини ҳи-
собга олганда, мазкур гастр-
оль спектаклларида янгила-
ди билан қараш, професси-
онал талаблар ва истисбол
тилаклари нуқтан назардан
ендишдан мақсадга мувофиқ-
дир.

Даставвал, «Зулат ва қам-
чин» драматиза тўхталиб ўт-
мончиси. Бу асар худди
«Бой ила хизматчи» каби
айни пайтда дунёга келган
асардир. «Зулат ва қам-
чин» драмасы фақат мазму-
ни жиҳатидан эмас, балки саҳ-
навий талқинини анча сод-
да, зўда ва бироз бурт-
тирилган билан ҳам «Бой
ила хизматчи»нинг даст-
лабки талқинларига ўхшаб
кетди. Зотан бугунги аф-
ғон томошабинларига айнан
шундай профессионал юкс-
ак мезонлар билан ўлча-
надиган соддалик гоёт зар-
ур.

Ушбу драманинг энг ха-
рактерли хусусиятларидан
бири шунданки, бу асар афғон
халқи ҳаётининг Савр инқи-
лобидан аввалги ва кейинги

кунларини акс эттиради.
Спектакль режиссёри, про-
фессор Абдул Қайом Бисед
ҳозирги Афғонистондаги кон-
крет тарихий вазият талаб-
ларидан келиб чиқиб драма-
тургининг ғоявий-бадиий кон-
цепциясига муносиб қалит
топа олган. Режиссёр ҳам,
актёрлар ансамбли ҳам, ав-
вало Сталиславский систе-
маси талабларига амал қи-
ладилар. Бироқ Сталислав-
ский системаси реалистик
талқин қонунчиликлари мангу
муҳрланган доғма эмаслигини
ҳисобга олсан, «Афғон
наандари» режиссураси
ва актёрлик санъатининг ҳа-
зирги ҳолати конкрет ша-
роитдаги энг маъбул йўл деб
айтини тўғри бўлади. Шу
маънода иқтидорли санъат-
кор Жамила Имом яратган
Зуляфия, Ҳожи Муҳаммад
Комрон яратган Жумабой,
Абдул Рашид Поля яратган
Чорнекул (Зуляфиянинг ака-
си) ва бошқа образлар давр,
шароит, вазият ва ре-
жиссура талаблари метери-
да вужудга келган.

Театр санъаткорлари ҳа-
ёт, саҳна ва манит ҳақиқа-
ти учун янгиликл билан ку-
рашадилар. Эришилган ютуқ-
ларда ҳам, йўл қўйилган
айрим камчиликларда ҳам
афғон камчиликларда ҳам
шундай муштараклик мав-
жудки, бу ҳол уларнинг
бир «тилда» бир
«қалит»да, бир ёқадан бош
чиқариб ижод этаётганли-
кларида далолат беради.

«Зулат ва қамчин» спек-
таклида қатнашган актёрлар
ўз ролларининг интимлиги
муҳитини чуқур англаган
ҳолда ижод этганлар. Улар
орасида Жумабой ва Эгам-
берди образларини алоҳида
таъкидлаш лозим.

Ҳожи Муҳаммад Комрон
ижросидаги Жумабой содда-
лиги, табиийлиги, самимияти
билан ақриқиб туради. У
яратган бой биз билан бой-
ларга мутлақо ўхшамайди.
Ҳожи Муҳаммад Комрон-
нинг қаҳрамони тилик қиш-
лоқ боий, феодаллардан,
Либосида ҳам, муомулаши
ва ҳатти-ҳаракатларида ҳам
бу аққол зуқур этиб туради.
Шунингдек, қишлоқнинг ҳо-
қими мутлоқ эканлиги ҳам
сезилди. Ҳеч бир ортиқча
ҳаракатларсиз ёриш инжи-
моний характер яратиб олиш
чинакам катта истеъдодга хос
фаълиятдир.

Хамид Жалиё талқинида-
ги деҳқон Эгамберди образи
эмоционал таъсирчанлиги,
кенг қўламлилиги билан ха-
рактерлидир. Бу истеъдодли
актёрнинг саҳнада пайдо бў-
лиши томошабин чехрасига
табассум, қалбига нур бахш
этади.

Бошқа актёрларнинг юту-
гини эътироф этган ҳолда,
Жумабойнинг хизматкори На-
зир ролини ижро этган ак-
тёрнинг ижодий ютуқларини
алоҳида таъкидлаш керак.
Истеъдодли бу санъаткор ё-
риш ҳажвий образ яратиш
бахтига муассар бўлган.
Унинг қаҳрамони ўз харак-
терига кўра, Ҳамзанинг Ҳо-
матига ҳам, Муллаўстига ҳам
ўхшаб кетади, аммо
уларнинг бирортасини тақ-
рорламайди. У ўз хўжасига
итдай содиқ, бирок ўрни жел-

ганда уни ошқора масҳара
қилишдан тўймайди.
«Она қиссаси» спектакли-
да воқеа Самарқандда,
Амир Темур саройида бўлиб
ўтади. Бир пардали бу спек-
таклга уч қудратли актёр
кўнган қиссани алоҳида эъ-
тироф этиш лозим. Булар —
афғон саҳна санъатининг ё-
риш қудузи Ҳабиба Асқар
(Она), Абдул Қодир Фаррух
(Темур) ва Манучеҳр Оре
(шоир Қирмонийдир). Бу уч
санъаткор мазкур спектаклни
ўшлаб турган гўё учта ус-
тун.

Буюк немис драматурги,
режиссёри ва назаритчи
Бертольд Брехтнинг «Қонда
ва истисно» номи бир пар-
дали драмасы мағзини ре-
жиссёр Хамид Жалиё:
«Одами заиф мимурад, ода-
ми қави ба пиш мивара»
(заиф киши ўлимга маҳкум,
қудратли киши олға боради)
деган сўзлар билан белги-
лади. Шунинг учун бу сўз-
лар спектакл давомида бот-
бот такрорланиб туради.

Бироқ, «заиф» ва «қави»,
яъни «юксак» ва «қудратли»
тушунчалари турли инти-
моний тузумда турлича тушу-
нилади. Бертольд Брехт ҳам
капитал оламининг «қудра-
ти» моддий бойлик билан ў-
чанишини таъкидлайди, аф-
ғон санъаткорлари айна
шун ҳақиқатини ижодқорона на-
фосат билан илаб, шу маъ-
навий ва маданий юксалик-
да талқин эта олганлар.
Агар талқин маданияти ҳу-
суслида гап борадиган бўлса,
Абдул Қодир Фаррух (сав-
догар), Муҳаммад Ахсон
Али (Бой), Абдул Гаффор
(Сарбон) ва Мимунга Газзоль
(юксалинган хотини) каби ак-
тёрлар маҳоратини алоҳида
қайд этиш лозим.

Театрининг умумий йўнали-
ши хусусида айрим тил-
лаклари баён этиш мақсадга
мувофиқдир. Даставвал шу-
ни айтиш лозимки, бу театр-
нинг талқин услубида реали-
стик метод раҳнамолик қил-
ган ҳолда, натуралистик,
формалистик ва иллюстраци-
он (ортиқча бурттириш, кўр-
сатиш) унсурлар ҳам кўри-
ниб қолади. Коллектив бун-
дай услубий қоршиқликдан
қутқилиш учун курашмоғи
лозим. Бундай қўшулар
меъридан ортиқ эҳтирослар
ва сўнлий хатти-ҳаракат-
ларда ҳам кўзга ташланади.
Шунингдек, актёрлар талаф-
фузида ҳам баъзи камчилик-
лар сезилди. Албатта, агар
тил ва талаффуз устиде
ийдий иш олиб борилса, бу
нуқс бартараф этилиши мум-
кин. Спектаклларнинг бадиий
беағи, айниқса, либослар ма-
саласи жиждироқ ўйлашга
даъват этади. Айтилиши,
«Зулат ва қамчин»да ҳам,
М. Горький асарига ҳам бир
хилда парча матолардан
ибрат либосларнинг қилини-
ши мантқиқа эзидир.

«Афғон наандари»нинг Со-
вет Иттифоқида бўлиши кат-
та маданий аҳамиятга молик
воқеадир. Ишонимиз ко-
мили, афғон театрининг
СССРдаги гастроллари Совет
Иттифоқи ва Афғонистон
халқларининг янада яқинла-
шувларига хизмат қилади.

Сотимхон ИНОМХУЖАЕВ,
санъатшунослик кандидати

Суратда: Афғон ёзувчиси Асадулло Ҳабибнинг «Зулат ва қамчин» спектаклидан бир кў-
риниш. С. МАҲКАМОВ фотоси

ДЎСТЛИК САФАРЛАРИ

— Тинчлик сўзи оловга
ўхшайди — у барчанинг
қалбини иситиши. Совет
халқининг яратувчилик қуд-
рати ва Ўзбекистон қуёши
эса ана шу оловни янада
тағтироқ қилади, — деган
эди австралийлик таниқли
ёзувчи, «Австралия — Со-
вет Иттифоқи» дўстлик жа-
мияти президенти бўлган
Алан Маршалл.

Дарҳақиқат, улкан ижод-
корнинг бу фикрлари унинг
юртида шу кунларда ўтаёт-
ган Совет Иттифоқи кун-
ларида янада ёриқдор
ифодасини томоқда. Ав-
стралия ва Совет Иттифоқи
дўстлик жамиятлари ташаб-
буси билан ўтказилаётган
кунларда иштирок этиётган
ўзларининг дўстлик анъана-
ларига содиқ аҳолиларини
намоён қилмоқдалар. Санъ-
аткорлар, фан ва маданият
арбобларининг учрашув-
лари, митинглари ва адабий
кечалари дўстлик ва тинч-
лик мавзуга бағишланмоқ-
да.

Республикамизнинг Ав-
стралияде ўтадиган дўстлик
кунларига бағишланган про-
граммиси гоёт бой. Халқ
амалий санъати, ўзбек
рассомларининг график
асарлари ҳамда болалар
лиган расмлар кўргазма-
лари, Самарқанд, Хева, Бу-
хоро, архитектура, ёдгорлик-
лари тўғрисидаги, айниқса,
Ўзбекистоннинг бугунги ку-

ни ҳақида ҳикоя қилувчи
фотокўргазмалар австра-
лийликлар эътиборига ҳаво-
ла қилинмоқда.
— Австралияде ўтаётган
Совет Иттифоқи кунларида
республикамиз вакиллари-
нинг иштирок этиши мада-
ний ҳаётимизда ҳам қў-
вончи айёмга тўғри келди,
— дейди Чет эллар билан
дўстлик ва маданий алоқа
қилиш Ўзбекистон жамияти
правленисининг раиси
И. Тўхтасўзиева. — Ўлка-
мизнинг бо йиллик тўйига
тайёргарликлар ва шу давр
ишда босиб ўтилган шонли
йўл кўргазмалардан ҳамда
санъаткорларнинг концерт
программаларидан кенг ўрин
олган.

«Баҳор», «Лазги», «Шод-
лик» халқ ашула ва рақс
ансамбллари ижросидаги
қўй ва қўшиқлар австралий-
лик томошабинларни Ўзбек
халқининг ўзига хос санъати
билан яқиндан таништиради.
Шунингдек, жамоатчилик
вакиллари билан учрашув-
лар ўтказилади.

Дўстлик кунлари ишти-
рокчилари Австралиядинг
Мельбурн, Сидней, Нью-
касл,

ОДАМ УЧУН ЯХШИЛИК ТУҒИЛАДИ

ШАХСИЙ УСЛУБ

Муҳаммад ОЧИЛОВ

Боши еттинчи бетда

Бу икки ҳақиқат ўсиригини ота-онасидан етказилган зарарини тўлатиб олмакчи ҳам бўлишди. Лекин негадир бунга журъдлари етмади. Андишага боришди. Негаки, анча-мунча катта ёшдаги кишилар ҳаммалари бир бўлиб ўсирилган эканини олишди: «Бу икки текшир-текширчи олишининг нимага кераги бора? Болакайлар жиндак шўхлик қилишмиди. Шунга шунчаки... Биз ҳам бола пайтимиз...»

...Еттинчи синф ўқувчилари ҳар куни мактабдан қайта туриб ёлғиз яшайдиган аёлнинг почта кутисидан газета ва хатларини олишга, ўқиб бўлган, оёқлар жойда уларни қўйиб, «Борини» оқдотганини билган. Бу ҳол бир йилгача давом этган.

Аёлнинг узоқ шахарда яшайдиган қизи қўллаган мактублар, ёрдам пули жўнатилган қогозорларини ҳам болалар бе-мамоқ ёқиб ташлаётганлар. Бир куни улар қитмириқнинг ўзига хиллини топишган ва аёлга қизи яшайдиган жойнинг номини қўйиб «Чуқур қайғу билан маълум қилмакчи, қизингиз тўсатдан вафот этди, деб телеграмма жўнатилган. Шу «ҳазили» оқибатида бечора аёл уч ойгача ётқидан бош кўтаролмади.

Безорилик бу билан тугамади. Аёл касалхонада ётганда телеграмма жўнатувачи болалар унинг уйига киришадиган, хоналарни тиктиришадиган, аммо муҳтожлик нималигини билмайдиган оғилда яшавётганларидан ҳеч нарсаси тегмайди фақат аёлнинг эски суратларини томошаси қилишди, кетиш олдидан ишба бандидаги мураббони бармоқлари билан ялашди.

Дереза тоқмасида қолган мураббони бармоқ эзидан у болалар топилади ва... шу болалар тақдирини ҳақида қайғурадиганларга нисбатан уларни ҳимоя қилувчилар, «бегуноҳ» эканликларини исботловчилар қўлайиб кетди. Болалар ширинликка ўч бўлишадиган, эзгани мураббо ялашган бўлса, шунга шунчаки, дейишди улар. Кария, инвалид, ёлғиз аёл, ҳаста одам ва ҳаммомнинг кийимхонасидаги дайд. Уларнинг жамиятидаги тугатган ўринларни турлики эканлиги ойдек равшан, тўғри, уруш инвалиди билан севкин бир-бирига таққослаб бўлмайди, лекин шу билан бирга, улар биз учун аввало инсон сифатида қадри, одам қадри-қиммати, тақдирини оғир назарида ўқувчи эса ўзгача, яъни улар ўзларини ҳимоя қила олмайдиган ноҳар, заиф одамлар. Бундан чиқди, башарти, бундайлардан бирироғига эътиборини қилмайдиганлар чикиб қолса, «Ха, аллақандай кампиршо-да, ундан давлатга нима фойда?» ёки кини бўпти, ботта инвалид-да, дейдиганлар топила экан-да!

Ҳа, эътибор бераянсизми: «булардан давлатга нима нафъ? Аксинча, турар жойини банд қилиб ётишадиган, пенсия олишадиган, қолверса, қўлларини бушадиган денгучи газетда ёки давлат органларига шикоят ёғдирган, бошқароқ айтсак, иш жойининг тайини йўқ берорчилар...» Болтигда ҳомийлар ўз меҳрибончилигига рўқча қилаётган сабабларини инобатга олсак, мана шу сабаб ўтилган тоғфодаги кишиларнинг бахридан ҳам ўтаверини мумкин экан-да!

Ишончлиқ, қомиллиқ, Ф. М. Достоевский бундай воқеаларни кўрганда ким ўтирмас эди. Уларни инсонпарварлик билан, шунчалар эҳтирос билан тасвирлади, фоти қилиб ташланган, лоқайд, баъзот одамларга қарши қўлди нафратинини ўқитган бўларди. Инсонини, у ким бўлмасин, топтаб бўлмайди. Алёша Карамазов қанчалар ишонч, эҳтирос билан сўзлаган эди: «Уларни ер юзидан ҳайдамайлик, ердам берайлик. Улар қадларини кўтариб олсинлар, ўзларини тўзатсинлар!»

Бу Дон-Кихотнинг гапи, деб эътироз билдиришлари мумкин менга ҳеч нарсаси ишонмай-диган одамлар. Кимга ердам бериш керак? Нимга? Бунга беҳисоб вақт, фурсат керак. Кейин уша Дон-Кихотининг пировадига алдаб кетишмаслик, унинг устидан қилишмасликни! Бега, бепаро одам мана шундай деб ўйлайди, ўсирилган нима қилиш ҳам, индамайди. Бундан кийинки касалини тутиб ейди-да, деб қўй қолди.

ОИЛА аъзоларининг бари бетиб бўлиб қолди. «Тез ердамнинг чакришга мазбур бўлдим. Қўнғир қилиб сира ололмадим. Уйимиздан унча узоқ бўлганини учун «Тез ердам» станциясига югурдим. Етиб борганимда чакрируни қабул қилувчи қиз телефондан бўшмас эди: «Неча ёш? — деб бақириб сў-

рарди у. — Етти! Ҳозир юбарамиз... Нима, етмиш! Ҳа-ҳа, шундай демайси-а!» Бир оз кута туринлар!»

Муомала оҳанги ўзгаришини эшитдим «Горловка ҳодисаси»дан қилишмайди, деган гап қўнғимдан ўтиди. Оғир касал қанча кутини мумкин! Ҳайронлигини аширолмадим, Ҳа, шунга қизга савол бердим. У эса кийинки қолларини ажабланганимга кўтариб:

— Наҳотки, билмасангиз, — деди. — Биз биринчи навбатда болалар ва ўсирилган соғлиғини ўйлаймиз. Етимидан ўтганларнинг эса касал бўлиши кўп... Чақирув «жиг-жиг» машини «оз».

— Ахир, қарияларнинг ҳаёти кўпроқ хавф остида бўлади, шунинг учун...

— Фалсафани уйингизда сўқасиз, мундоғига қўнғин: «Ахир! Касалнинг ёши нечада? — Урта ёш, — дедим эътибор кўлисираб. — Урта ёшлиларга хизмат кўрсатиш тартиби қандай?»

— Ававал болалар, сўнг улар... — Нима, бу тартибни ўзингиз жорий қилганимиз? Еки маъмуриятнинг кўрсатмасими!

— Ҳазинани ақлим ҳам дуруст ишлайди! — ўсирилганга ўқаш ҳамшира киз айтиши бурди. Мен унга тикилиб қолдим. Кўринишдан тупта-тузуқ, ақл-қўши жойда. Ҳамкасба-ларининг айтишича, саводини, китобга ўч, театрини, саводин, медицина институтига ўқишга киришга ҳозирлик қўраётган экан. Ҳаммаси рисоладагидек, бироқ боғлиқдек чиркин иллат унинг қалбига қаердан қора қўрум бўлиб ўтириб қолган!

Бу ва шунга ўқаш саволларини кўп ўйлайман, баъзан ҳавотирли халларга бораман. Мулоҳазаларини таниш-нотаниш врачлар, педагоглар, социологлар ва болалари ўсирилган аёшига етиб қолган ота-оналар билан ўртоқлашаман. Табиий, турли хил жавоблар эшитаман. Баъзилар, «йўқ» нарсаси муаммо ясаманг, қўнғин! Тўғри, безори, раҳм-шафқат нима эканлигини билмайдиганлар бор, лекин улар санокли, холоса, деб менга тасалли беришга уринишди. Бундай жавоб берадиган кишиларнинг асарини баъзосида бола тарбиясига алоқадор — мактаб, маориф бўлиш мутасаддилари бўлади. Ота-она ҳам шундай — зеро, ҳеч қайси ота-она ўз фарзандини маънавий тубан деб ҳисобламайди.

Милиция қўшидаги болалар уйларида кўп маълумотлар олиш мумкин. Негаки, у ерларда ҳар бир жиноятга, безориликка доир хатти-ҳаракатлар факт сифатида кейд этилган бўлади. Давлат автоинспекциясида автомашина олиб қочадиган ёш-ёш болакайлар, шахар телефон тармоғига қўнғин максадида унинг билгидан олди — унинг чўрткеликда айб-лашди...

Тўқтинчи синф болалари менга йўллаган бу хатларда бир ақойиб савол бор: кўнғин-лингизда эзгу ниятларга одамларни қандай ишонтирсиз бўлади? Ўсимир дўстларига нима десам экан? Билмадим, ҳеч нарсаси қарамасдан ахшилик, эзгулик, инсонпарварлик йўлидан бораверинлар, доимо улугъ Ватанга муносиб бўлинглар, дегим келди. Шундай деб ёздим, бу сўзларни болаларга биланларга бўлиб туюлмасинки, деб ўйланган қолдим. Улар сўзларининг саводини-лигига ишонтирармикан! Ахир, улар ҳаммаимиз учун азиз ва керакли сўзлар-ку! Мен қаттиқ ишонаман. Мактаб иллати жуда вақтида бошланган зарур тадбирлар. У мактабларда биринчи навбатда маънавий соғлом муҳит яратили, ҳар бир ўқувчи ва ҳар бир ўқувчи қалбига чуқур кириб боради. Мурғак қалбларда энг юксак инсоний туйғуларни парвартишга хизмат қилади.

ЯНА ШУНГА ҳам иншоним қомиллиқ, илоҳот ҳар бир совет оиласига ҳам кириб боради. Тўғри, оиланинг ички тартиб ларига қонун ва қарорлар билан аралашини қийин. Бинобарин, ҳар бир ота-она аввало ўз қалбига, ақлига, ақлига илоҳот ўқатади, шундан сўнггина уни фарзандларига қалбига синдириши тўғривор бўлади. Бунинг ҳеч қандай қийинчилиги йўқ. Бунинг ҳеч қандай қийинчилиги йўқ. Бунинг ҳеч қандай қийинчилиги йўқ.

Агар ўсирилган тарбияси билан шуғулланмайдиган ҳар бир касб эзаси ўқиди ана шундай масъуллини сезмаса, бу нуқсон жамиятимизга қанчалар зийн-заҳмат етказиши, қанчалар тушишини ўйлашнинг! Бемор қўнғинга таъма билан қараб қолган садақхўр врач, бугдой, гўшт, пахта топириш пиланини бажардик, деб давлат ва халқ қўзини бўғган қолхоз ё совхоз раҳбари, жуабирдек жон оила совуқдан қақшаб ўтирган уйни иситиш зиммасига юкланганига қарамай машаққат бў-

шамайдиган спесар ўсирилган-да қандай тарбия кўрган эди...

Агар ўсирилган устидан ҳукм ўқиган суд ҳайъати аъзолари ҳар бир жиноятчининг руҳий оламига улугъ юрист Ф. Кони каби чуқурроқ кириб бориш иложини топсалар, уша ўсирилган тарбиясининг бошида катта нуқсонларга йўл қўйилганини аниқлаб бўлар эдилар.

АЙРИМ ҚОЛЛАРИ истисно қилганда, одам жиноятчи бўлиб турилмайди. Болалар табиатан гўзалликка, покликка, ўзини намоён этишга, мустеҳлик фикр юритиш ва иш бажаришга мойил бўладилар. Шу тахлит шахс туғилди ва қамол топа боради. Фақат боча а мактабда, оила ё кўча-қўйда катталар ана ўша шаклланаётган «менга» бепосандилик билан муносабатда бўлсалар, уни ўқар, қайсар кечки қилиб қўйишлари мумкин. Ўсиригининг мустиқлиги ва покликка интилишини тўғри фахмлаб, уни софил, олижанон, онгли граждон қилиб етиштириш ақл-идрок, сабр-тоқат, эъро салоҳият билан иш-лашини. Бу ишга қалб қўрини бағишлашнинг талаб эди.

Эсингиздами! «Тадкирим бола-лигини»даёқ шу йўлга кириб қолди: Мен камтар эдим — мурғимбилликда айбладилар: писмқ бўлиб қолдим. Яхшилик билан ёмонлиқни жуада яхши ажратди билардим! Мени ҳеч ким эржавамасди, сийла-сипламасди. Аксинча, ҳамма мени турларди: кечки бўлиб қолдим. Мен бутун оламни севинишга тайёр эдим, — аммо мени ҳеч ким тушун-мади, шундан кейин ҳамма нарсани ёмон қўришга ўргандим... Масхара бўлишдан қўри-қўзимнинг эъро асл тўғу ва ҳисларини қалбимнинг энг чуқур жойларига яхширдим, улар ўша ерда ҳалок бўлди. Мен руҳан ногирон бўлиб қолдим.

Эсладингизми, Печориннинг бу иқорини! Мен бутун ўзимизнинг замонавий пещорларин қўлайиб кетди, демоқчи эмас-ман. Фақат шунингга амин-манки бу масала дунёнинг ўзидек кўнча, «руҳан ногирон-ликка олиб келадиган сабаблар эса ҳамма вақт бир хил бўлади. Классик адабиётимиз бу масалаларни еритган, замонамиз адабиёти ҳам у ҳақда бош қотирмоқда.

Менга келган хатларни ўқий-ман: Иқорон ҳамма вақт ҳалол бўлишга, ҳақиқат учун кура-шишга интилади, афродидлар уш уш остоимонликда айб-лашадил... Анавар ўқишда инти-зомда бутун сифат болаларидан ўзим кетган, ақралиб туради — болалар уш «ҳамма қатори» бўлишга ундайдил... Йўл-дош қўзи ожиз йўловчинини кўчадан ўтказиб қўйиш макса-дида унинг билгидан олди — унинг чўрткеликда айб-лашди...

Тўқтинчи синф болалари менга йўллаган бу хатларда бир ақойиб савол бор: кўнғин-лингизда эзгу ниятларга одамларни қандай ишонтирсиз бўлади? Ўсимир дўстларига нима десам экан? Билмадим, ҳеч нарсаси қарамасдан ахшилик, эзгулик, инсонпарварлик йўлидан бораверинлар, доимо улугъ Ватанга муносиб бўлинглар, дегим келди. Шундай деб ёздим, бу сўзларни болаларга биланларга бўлиб туюлмасинки, деб ўйланган қолдим. Улар сўзларининг саводини-лигига ишонтирармикан! Ахир, улар ҳаммаимиз учун азиз ва керакли сўзлар-ку! Мен қаттиқ ишонаман. Мактаб иллати жуда вақтида бошланган зарур тадбирлар. У мактабларда биринчи навбатда маънавий соғлом муҳит яратили, ҳар бир ўқувчи ва ҳар бир ўқувчи қалбига чуқур кириб боради. Мурғак қалбларда энг юксак инсоний туйғуларни парвартишга хизмат қилади.

ЯНА ШУНГА ҳам иншоним қомиллиқ, илоҳот ҳар бир совет оиласига ҳам кириб боради. Тўғри, оиланинг ички тартиб ларига қонун ва қарорлар билан аралашини қийин. Бинобарин, ҳар бир ота-она аввало ўз қалбига, ақлига, ақлига илоҳот ўқатади, шундан сўнггина уни фарзандларига қалбига синдириши тўғривор бўлади. Бунинг ҳеч қандай қийинчилиги йўқ. Бунинг ҳеч қандай қийинчилиги йўқ. Бунинг ҳеч қандай қийинчилиги йўқ.

Агар ўсирилган тарбияси билан шуғулланмайдиган ҳар бир касб эзаси ўқиди ана шундай масъуллини сезмаса, бу нуқсон жамиятимизга қанчалар зийн-заҳмат етказиши, қанчалар тушишини ўйлашнинг! Бемор қўнғинга таъма билан қараб қолган садақхўр врач, бугдой, гўшт, пахта топириш пиланини бажардик, деб давлат ва халқ қўзини бўғган қолхоз ё совхоз раҳбари, жуабирдек жон оила совуқдан қақшаб ўтирган уйни иситиш зиммасига юкланганига қарамай машаққат бў-

шамайдиган спесар ўсирилган-да қандай тарбия кўрган эди...

Агар ўсирилган устидан ҳукм ўқиган суд ҳайъати аъзолари ҳар бир жиноятчининг руҳий оламига улугъ юрист Ф. Кони каби чуқурроқ кириб бориш иложини топсалар, уша ўсирилган тарбиясининг бошида катта нуқсонларга йўл қўйилганини аниқлаб бўлар эдилар.

АЙРИМ ҚОЛЛАРИ истисно қилганда, одам жиноятчи бўлиб турилмайди. Болалар табиатан гўзалликка, покликка, ўзини намоён этишга, мустеҳлик фикр юритиш ва иш бажаришга мойил бўладилар. Шу тахлит шахс туғилди ва қамол топа боради. Фақат боча а мактабда, оила ё кўча-қўйда катталар ана ўша шаклланаётган «менга» бепосандилик билан муносабатда бўлсалар, уни ўқар, қайсар кечки қилиб қўйишлари мумкин. Ўсиригининг мустиқлиги ва покликка интилишини тўғри фахмлаб, уни софил, олижанон, онгли граждон қилиб етиштириш ақл-идрок, сабр-тоқат, эъро салоҳият билан иш-лашини. Бу ишга қалб қўрини бағишлашнинг талаб эди.

Эсингиздами! «Тадкирим бола-лигини»даёқ шу йўлга кириб қолди: Мен камтар эдим — мурғимбилликда айбладилар: писмқ бўлиб қолдим. Яхшилик билан ёмонлиқни жуада яхши ажратди билардим! Мени ҳеч ким эржавамасди, сийла-сипламасди. Аксинча, ҳамма мени турларди: кечки бўлиб қолдим. Мен бутун оламни севинишга тайёр эдим, — аммо мени ҳеч ким тушун-мади, шундан кейин ҳамма нарсани ёмон қўришга ўргандим... Масхара бўлишдан қўри-қўзимнинг эъро асл тўғу ва ҳисларини қалбимнинг энг чуқур жойларига яхширдим, улар ўша ерда ҳалок бўлди. Мен руҳан ногирон бўлиб қолдим.

Эсладингизми, Печориннинг бу иқорини! Мен бутун ўзимизнинг замонавий пещорларин қўлайиб кетди, демоқчи эмас-ман. Фақат шунингга амин-манки бу масала дунёнинг ўзидек кўнча, «руҳан ногирон-ликка олиб келадиган сабаблар эса ҳамма вақт бир хил бўлади. Классик адабиётимиз бу масалаларни еритган, замонамиз адабиёти ҳам у ҳақда бош қотирмоқда.

Менга келган хатларни ўқий-ман: Иқорон ҳамма вақт ҳалол бўлишга, ҳақиқат учун кура-шишга интилади, афродидлар уш уш остоимонликда айб-лашадил... Анавар ўқишда инти-зомда бутун сифат болаларидан ўзим кетган, ақралиб туради — болалар уш «ҳамма қатори» бўлишга ундайдил... Йўл-дош қўзи ожиз йўловчинини кўчадан ўтказиб қўйиш макса-дида унинг билгидан олди — унинг чўрткеликда айб-лашди...

Тўқтинчи синф болалари менга йўллаган бу хатларда бир ақойиб савол бор: кўнғин-лингизда эзгу ниятларга одамларни қандай ишонтирсиз бўлади? Ўсимир дўстларига нима десам экан? Билмадим, ҳеч нарсаси қарамасдан ахшилик, эзгулик, инсонпарварлик йўлидан бораверинлар, доимо улугъ Ватанга муносиб бўлинглар, дегим келди. Шундай деб ёздим, бу сўзларни болаларга биланларга бўлиб туюлмасинки, деб ўйланган қолдим. Улар сўзларининг саводини-лигига ишонтирармикан! Ахир, улар ҳаммаимиз учун азиз ва керакли сўзлар-ку! Мен қаттиқ ишонаман. Мактаб иллати жуда вақтида бошланган зарур тадбирлар. У мактабларда биринчи навбатда маънавий соғлом муҳит яратили, ҳар бир ўқувчи ва ҳар бир ўқувчи қалбига чуқур кириб боради. Мурғак қалбларда энг юксак инсоний туйғуларни парвартишга хизмат қилади.

ЯНА ШУНГА ҳам иншоним қомиллиқ, илоҳот ҳар бир совет оиласига ҳам кириб боради. Тўғри, оиланинг ички тартиб ларига қонун ва қарорлар билан аралашини қийин. Бинобарин, ҳар бир ота-она аввало ўз қалбига, ақлига, ақлига илоҳот ўқатади, шундан сўнггина уни фарзандларига қалбига синдириши тўғривор бўлади. Бунинг ҳеч қандай қийинчилиги йўқ. Бунинг ҳеч қандай қийинчилиги йўқ. Бунинг ҳеч қандай қийинчилиги йўқ.

Агар ўсирилган тарбияси билан шуғулланмайдиган ҳар бир касб эзаси ўқиди ана шундай масъуллини сезмаса, бу нуқсон жамиятимизга қанчалар зийн-заҳмат етказиши, қанчалар тушишини ўйлашнинг! Бемор қўнғинга таъма билан қараб қолган садақхўр врач, бугдой, гўшт, пахта топириш пиланини бажардик, деб давлат ва халқ қўзини бўғган қолхоз ё совхоз раҳбари, жуабирдек жон оила совуқдан қақшаб ўтирган уйни иситиш зиммасига юкланганига қарамай машаққат бў-

шамайдиган спесар ўсирилган-да қандай тарбия кўрган эди...

Агар ўсирилган устидан ҳукм ўқиган суд ҳайъати аъзолари ҳар бир жиноятчининг руҳий оламига улугъ юрист Ф. Кони каби чуқурроқ кириб бориш иложини топсалар, уша ўсирилган тарбиясининг бошида катта нуқсонларга йўл қўйилганини аниқлаб бўлар эдилар.

АЙРИМ ҚОЛЛАРИ истисно қилганда, одам жиноятчи бўлиб турилмайди. Болалар табиатан гўзалликка, покликка, ўзини намоён этишга, мустеҳлик фикр юритиш ва иш бажаришга мойил бўладилар. Шу тахлит шахс туғилди ва қамол топа боради. Фақат боча а мактабда, оила ё кўча-қўйда катталар ана ўша шаклланаётган «менга» бепосандилик билан муносабатда бўлсалар, уни ўқар, қайсар кечки қилиб қўйишлари мумкин. Ўсиригининг мустиқлиги ва покликка интилишини тўғри фахмлаб, уни софил, олижанон, онгли граждон қилиб етиштириш ақл-идрок, сабр-тоқат, эъро салоҳият билан иш-лашини. Бу ишга қалб қўрини бағишлашнинг талаб эди.

Эсингиздами! «Тадкирим бола-лигини»даёқ шу йўлга кириб қолди: Мен камтар эдим — мурғимбилликда айбладилар: писмқ бўлиб қолдим. Яхшилик билан ёмонлиқни жуада яхши ажратди билардим! Мени ҳеч ким эржавамасди, сийла-сипламасди. Аксинча, ҳамма мени турларди: кечки бўлиб қолдим. Мен бутун оламни севинишга тайёр эдим, — аммо мени ҳеч ким тушун-мади, шундан кейин ҳамма нарсани ёмон қўришга ўргандим... Масхара бўлишдан қўри-қўзимнинг эъро асл тўғу ва ҳисларини қалбимнинг энг чуқур жойларига яхширдим, улар ўша ерда ҳалок бўлди. Мен руҳан ногирон бўлиб қолдим.

Эсладингизми, Печориннинг бу иқорини! Мен бутун ўзимизнинг замонавий пещорларин қўлайиб кетди, демоқчи эмас-ман. Фақат шунингга амин-манки бу масала дунёнинг ўзидек кўнча, «руҳан ногирон-ликка олиб келадиган сабаблар эса ҳамма вақт бир хил бўлади. Классик адабиётимиз бу масалаларни еритган, замонамиз адабиёти ҳам у ҳақда бош қотирмоқда.

Менга келган хатларни ўқий-ман: Иқорон ҳамма вақт ҳалол бўлишга, ҳақиқат учун кура-шишга интилади, афродидлар уш уш остоимонликда айб-лашадил... Анавар ўқишда инти-зомда бутун сифат болаларидан ўзим кетган, ақралиб туради — болалар уш «ҳамма қатори» бўлишга ундайдил... Йўл-дош қўзи ожиз йўловчинини кўчадан ўтказиб қўйиш макса-дида унинг билгидан олди — унинг чўрткеликда айб-лашди...

шамайдиган спесар ўсирилган-да қандай тарбия кўрган эди...

Агар ўсирилган устидан ҳукм ўқиган суд ҳайъати аъзолари ҳар бир жиноятчининг руҳий оламига улугъ юрист Ф. Кони каби чуқурроқ кириб бориш иложини топсалар, уша ўсирилган тарбиясининг бошида катта нуқсонларга йўл қўйилганини аниқлаб бўлар эдилар.

АЙРИМ ҚОЛЛАРИ истисно қилганда, одам жиноятчи бўлиб турилмайди. Болалар табиатан гўзалликка, покликка, ўзини намоён этишга, мустеҳлик фикр юритиш ва иш бажаришга мойил бўладилар. Шу тахлит шахс туғилди ва қамол топа боради. Фақат боча а мактабда, оила ё кўча-қўйда катталар ана ўша шаклланаётган «менга» бепосандилик билан муносабатда бўлсалар, уни ўқар, қайсар кечки қилиб қўйишлари мумкин. Ўсиригининг мустиқлиги ва покликка интилишини тўғри фахмлаб, уни софил, олижанон, онгли граждон қилиб етиштириш ақл-идрок, сабр-тоқат, эъро салоҳият билан иш-лашини. Бу ишга қалб қўрини бағишлашнинг талаб эди.

Эсингиздами! «Тадкирим бола-лигини»даёқ шу йўлга кириб қолди: Мен камтар эдим — мурғимбилликда айбладилар: писмқ бўлиб қолдим. Яхшилик билан ёмонлиқни жуада яхши ажратди билардим! Мени ҳеч ким эржавамасди, сийла-сипламасди. Аксинча, ҳамма мени турларди: кечки бўлиб қолдим. Мен бутун оламни севинишга тайёр эдим, — аммо мени ҳеч ким тушун-мади, шундан кейин ҳамма нарсани ёмон қўришга ўргандим... Масхара бўлишдан қўри-қўзимнинг эъро асл тўғу ва ҳисларини қалбимнинг энг чуқур жойларига яхширдим, улар ўша ерда ҳалок бўлди. Мен руҳан ногирон бўлиб қолдим.

Эсладингизми, Печориннинг бу иқорини! Мен бутун ўзимизнинг замонавий пещорларин қўлайиб кетди, демоқчи эмас-ман. Фақат шунингга амин-манки бу масала дунёнинг ўзидек кўнча, «руҳан ногирон-ликка олиб келадиган сабаблар эса ҳамма вақт бир хил бўлади. Классик адабиётимиз бу масалаларни еритган, замонамиз адабиёти ҳам у ҳақда бош қотирмоқда.

Менга келган хатларни ўқий-ман: Иқорон ҳамма вақт ҳалол бўлишга, ҳақиқат учун кура-шишга интилади, афродидлар уш уш остоимонликда айб-лашадил... Анавар ўқишда инти-зомда бутун сифат болаларидан ўзим кетган, ақралиб туради — болалар уш «ҳамма қатори» бўлишга ундайдил... Йўл-дош қўзи ожиз йўловчинини кўчадан ўтказиб қўйиш макса-дида унинг билгидан олди — унинг чўрткеликда айб-лашди...

Тўқтинчи синф болалари менга йўллаган бу хатларда бир ақойиб савол бор: кўнғин-лингизда эзгу ниятларга одамларни қандай ишонтирсиз бўлади? Ўсимир дўстларига нима десам экан? Билмадим, ҳеч нарсаси қарамасдан ахшилик, эзгулик, инсонпарварлик йўлидан бораверинлар, доимо улугъ Ватанга муносиб бўлинглар, дегим келди. Шундай деб ёздим, бу сўзларни болаларга биланларга бўлиб туюлмасинки, деб ўйланган қолдим. Улар сўзларининг саводини-лигига ишонтирармикан! Ахир, улар ҳаммаимиз учун азиз ва керакли сўзлар-ку! Мен қаттиқ ишонаман. Мактаб иллати жуда вақтида бошланган зарур тадбирлар. У мактабларда биринчи навбатда маънавий соғлом муҳит яратили, ҳар бир ўқувчи ва ҳар бир ўқувчи қалбига чуқур кириб боради. Мурғак қалбларда энг юксак инсоний туйғуларни парвартишга хизмат қилади.

ЯНА ШУНГА ҳам иншоним қомиллиқ, илоҳот ҳар бир совет оиласига ҳам кириб боради. Тўғри, оиланинг ички тартиб ларига қонун ва қарорлар билан аралашини қийин. Бинобарин, ҳар бир ота-она аввало ўз қалбига, ақлига, ақлига илоҳот ўқатади, шундан сўнггина уни фарзандларига қалбига синдириши тўғривор бўлади. Бунинг ҳеч қандай қийинчилиги йўқ. Бунинг ҳеч қандай қийинчилиги йўқ. Бунинг ҳеч қандай қийинчилиги йўқ.

Агар ўсирилган тарбияси билан шуғулланмайдиган ҳар бир касб эзаси ўқиди ана шундай масъуллини сезмаса, бу нуқсон жамиятимизга қанчалар зийн-заҳмат етказиши, қанчалар тушишини ўйлашнинг! Бемор қўнғинга таъма билан қараб қолган садақхўр врач, бугдой, гўшт, пахта топириш пиланини бажардик, деб давлат ва халқ қўзини бўғган қолхоз ё совхоз раҳбари, жуабирдек жон оила совуқдан қақшаб ўтирган уйни иситиш зиммасига юкланганига қарамай машаққат бў-

шамайдиган спесар ўсирилган-да қандай тарбия кўрган эди...

Агар ўсирилган устидан ҳукм ўқиган суд ҳайъати аъзолари ҳар бир жиноятчининг руҳий оламига улугъ юрист Ф. Кони каби чуқурроқ кириб бориш иложини топсалар, уша ўсирилган тарбиясининг бошида катта нуқсонларга йўл қўйилганини аниқлаб бўлар эдилар.

АЙРИМ ҚОЛЛАРИ истисно қилганда, одам жиноятчи бўлиб турилмайди. Болалар табиатан гўзалликка, покликка, ўзини намоён этишга, мустеҳлик фикр юритиш ва иш бажаришга мойил бўладилар. Шу тахлит шахс туғилди ва қамол топа боради. Фақат боча а мактабда, оила ё кўча-қўйда катталар ана ўша шаклланаётган «менга» бепосандилик билан муносабатда бўлсалар, уни ўқар, қайсар кечки қилиб қўйишлари мумкин. Ўсиригининг мустиқлиги ва покликка интилишини тўғри фахмлаб, уни софил, олижанон,